ĢENERĀLADVOKĀTES ELEANORAS ŠARPSTONES [*ELEANOR SHARPSTON*] SECINĀJUMI,
sniegti 2009. gada 25. jūnijā[1]

1. Studenti ir vēlējušies iegūt izglītību (daļu no tās) ārpus savas izcelsmes valsts lielākajā daļā no Eiropas vēstures posmiem[2]. Šajā lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu ne pirmo reizi tiek uzdots jautājums, vai uzņemošā valsts var ierobežot to ārvalstu studentu skaitu, kas var iekļūt tās izglītības sistēmā.

2. Šajā Beļģijas *Cour constitutionnelle* [Konstitucionālās tiesas] lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu Tiesai tiek lūgts interpretēt EKL 12. panta pirmo daļu un 18. panta 1. punktu kopsakarā ar EKL 149. panta 1. punktu un 2. punkta otro ievilkumu un 150. panta 2. punkta trešo ievilkumu.

3. Valsts tiesā izskatāmā lieta ir saistīta ar prasību, ko iesnieguši vairāki studenti, no kuriem lielākā daļa ir francūži, un *Communauté française de Belgique* (Beļģijas Franču kopiena, turpmāk tekstā — "Franču kopiena") augstāko izglītības iestāžu mācībspēki un administratīvais personāls, atcelt *Décret régulant le nombre d'étudiants dans certains cursus de premier cycle de l'enseignement supérieur* (Dekrēts, kas nosaka studentu skaitu atsevišķās augstākās izglītības pirmā posma programmās; turpmāk tekstā — "Dekrēts"), ko 2006. gada 16. jūnijā pieņēma *Parlement de la Communauté française de Belgique* (Beļģijas Franču kopienas parlaments)[3].

1 — Oriģinālvaloda — angļu.

2 — Vēsturiskam atskatam skat. ģenerāladvokāta Ruisa-Harabo Kolomera [*Ruiz-Jarabo Colomer*] 2007. gada 20. marta secinājumus apvienotajās lietās C-11/06 un C-12/06 *Morgan* un *Bucher* (2007. gada 23. oktobra spriedums, Krājums, I-9161. lpp., 37.–47. punkts). Boloņas procesa 46 dalībvalstu augstākās izglītības ministri nesen atzinuši mobilitāti par "Eiropas augstākās izglītības telpas iezīmi" un aicinājuši "visas dalībvalstis palielināt mobilitāti": Eiropas augstākās izglītības ministru konferences komunikē, *Leuven* un *Louvain-la-Neuve*, 2009. gada 28. un 29. aprīlis, 18. punkts (pieejams http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/675&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en).

3 — 2006. gada 6. jūlija *Moniteur belge*, 34055. lpp. Dekrēts pēdējo reizi tika grozīts ar 2008. gada 18. jūlija *Décret fixant des conditions d'obtention des diplômes de bachelier sage-femme et de bachelier en soins infirmiers, renforçant la mobilité étudiante et portant diverses mesures en matière d'enseignement supérieur* (Dekrēts, kas nosaka nosacījumus vecmātes un slimnieku aprūpes bakalaura grāda diploma iegūšanai, studentu mobilitātes veicināšanai un kas ietver dažādus pasākumus attiecībā uz augstāko izglītību), 2008. gada 10. septembra *Moniteur belge*, 47115. lpp. Šajos secinājumos es atsaucos uz Dekrēta sākotnējo redakciju, kas norādīta lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu. Dekrēti ir juridiskie instrumenti, ar kuru palīdzību trīs Beļģijas kopienas, kā arī Flāmu un Valonijas reģioni izmanto savu likumdošanas kompetenci. Skat. Beļģijas Konstitūcijas 127. panta 2. punktu, 128. panta 2. punktu, 129. panta 2. punktu, 130. panta 2. punktu un 134. panta otro daļu, 1980. gada 8. augusta *Loi spéciale de réformes institutionnelles* [Speciālā institūciju reformu likuma] 19. panta 2. punktu, 1980. gada 15. augusta *Moniteur belge* un manus 2007. gada 28. jūnija secinājumus lietā C-212/06 *Gouvernement de la Communauté française* un *Gouvernement wallon* (2008. gada 1. aprīļa spriedums, Krājums, I-1683. lpp., 4.–7. punkts).

Atbilstošās tiesību normas

[..]

Starptautiskās tiesības

c) veicot visus nepieciešamos pasākumus un tai skaitā pakāpeniski ieviešot bezmaksas izglītību, jāpanāk, lai augstākā izglītība būtu visiem vienādi pieejama, ievērojot katra spējas;[..]."

4. Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām (turpmāk tekstā — "*ICESCR*")[4] 2. panta 2. punktā noteikts:

"Šā pakta dalībvalstis apņemas garantēt, lai šajā paktā proklamētās tiesības tiktu realizētas bez jebkādas diskriminācijas — neatkarīgi no [..] nacionālās vai sociālās izcelšanās [..]."

Kopienu tiesības

5. *ICESCR* 13. panta 2. punkta c) apakšpunktā noteikts:

6. EKL 2. pantā noteikts:

"Šā pakta dalībvalstis atzīst, ka minēto [katra cilvēka] tiesību [uz izglītību] pilnīgai realizēšanai:

"Nodibinot kopēju tirgu un ekonomisko un monetāro savienību, kā arī īstenojot kopēju politiku vai 3. un 4. pantā minētās darbības, Kopienas uzdevums ir visā Kopienā [..] panākt ekonomisko un sociālo kohēziju un solidaritāti starp dalībvalstīm."

4 — Ar Ģenerālās Asamblejas 1966. gada 16. decembra rezolūciju 2200A (XXI) pieņemta un atvērta parakstīšanai, ratificēšanai un lai pievienotos. Pakts saskaņā ar tā 27. pantu stājās spēkā 1976. gada 3. janvārī.

7. EKL 10. pantā noteikts:

"Dalībvalstis veic gan vispārējus, gan īpašus attiecīgus pasākumus, lai nodrošinātu to pienākumu izpildi, kas izriet no šā Līguma vai ko rada Kopienas iestāžu darbība. Tās atvieglina Kopienas uzdevumu veikšanu.

Tās atturas no visiem pasākumiem, kas varētu traucēt šā Līguma mērķu sasniegšanu."

8. EKL 12. panta 1. punktā noteikts:

"Piemērojot šo Līgumu un neskarot tajā paredzētos īpašos noteikumus, ir aizliegta jebkāda diskriminācija pilsonības dēļ."

9. EKL 18. panta 1. punktā noteikts:

"Ikvienam Savienības pilsonim ir tiesības brīvi pārvietoties un dzīvot dalībvalstīs, ievērojot šajā Līgumā noteiktos ierobežojumus un nosacījumus, kā arī tā īstenošanai paredzētos pasākumus."

10. EKL 149. panta 1. punktā un 2. punkta otrajā ievilkumā noteikts:

"1. Veicinot dalībvalstu sadarbību un vajadzības gadījumā atbalstot un papildinot to rīcību, Kopiena sekmē pilnvērtīgās izglītības attīstību, pilnīgi respektējot dalībvalstu atbildību par mācību saturu un izglītības sistēmu organizāciju, kā arī kultūru un valodu dažādību.

2. Kopienas rīcības mērķi ir:

[..]

— veicināt studentu un mācībspēku mobilitāti, *inter alia* veicinot diplomu un mācību laika akadēmisku atzīšanu;

[..]."

11. EKL 150. panta 2. punkta trešajā ievilkumā noteikts:

"Kopienas rīcības mērķis ir:

[..]

— padarīt pieejamākas arodmācības un veicināt mācībspēku un mācāmo, un jo īpaši jaunatnes mobilitāti;

[..]."

Valsts tiesības

12. Dekrēta 1. pantā noteikts, kas šī dekrēta izpratnē kvalificējas kā students, kas ir pastāvīgais iedzīvotājs[5]:

"Šī dekrēta izpratnē students, kas ir pastāvīgais iedzīvotājs, ir tāds students, kurš reģistrēšanās brīdī augstākās izglītības iestādē pierāda, ka tā galvenā dzīvesvieta ir Beļģijā un ka tas atbilst vienam no šādiem nosacījumiem:

1) tam ir tiesības pastāvīgi uzturēties Beļģijā;

2) Beļģija ir bijusi tā galvenā dzīvesvieta vismaz sešus mēnešus pirms tā reģistrēšanās augstākās izglītības iestādē un tajā pašā laikā tas ir bijis nodarbināts kā darba ņēmējs vai pašnodarbinātā persona vai ir saņēmis Beļģijas valsts iestādes piešķirtu pabalstu, kas nodrošina ienākumu aizstāšanu;

5 — Visu Beļģijas tiesību aktu un uz to attiecināmo *travaux préparatoires* tulkojums ir mans.

3) tam ir atļauja uzturēties [Beļģijā] neierobežotu laika periodu saskaņā ar attiecīgiem Beļģijas tiesību aktiem;

studijām, par kurām tika iesniegts reģistrācijas pieteikums.

4) tas ir saņēmis atļauju uzturēties Beļģijā, jo tam ir piešķirts bēgļa statuss [kā noteikts Beļģijas tiesību aktos] vai tas ir iesniedzis pieteikumu par bēgļa statusa piešķiršanu;

"Pastāvīgas uzturēšanās tiesības" 1. panta 1. punkta izpratnē ir Direktīvas 2004/38/EK [6] 16. un 17. pantā noteiktās citu Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņu tiesības [un] attiecīgajos Beļģijas tiesību aktos noteiktās ārvalstu pilsoņu tiesības uzturēties Beļģijā."

5) tam ir atļauja uzturēties Beļģijā, jo tam ir piešķirta pagaidu aizsardzība saskaņā ar [attiecīgiem Beļģijas tiesību aktiem];

6) tā māte, tēvs, likumīgais aizbildnis vai laulātais atbilst vienam no iepriekš minētajiem nosacījumiem;

13. Dekrēta II nodaļā ietvertas normas saistībā ar iestāšanos universitātē. 2. pants saskaņā ar 4. pantā noteikto metodi ierobežo to studentu skaitu, kuri kādā Franču kopienas universitātē pirmo reizi tiek uzņemti kādā no 3. pantā minētajām studiju programmām.

7) reģistrēšanās brīdi augstākās izglītības iestādē tā galvenā dzīvesvieta vismaz trīs gadus ir bijusi Beļģijā;

14. Dekrēta 3. pantā noteikts, ka II nodaļas noteikumi tiek piemēroti studiju programmām,

8) tam akadēmiskā gada ietvaros saistībā ar sadarbību attīstībai ir piešķirta stipendija

6 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīva 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK (labotā versija OV 2004, L 229, 35. lpp.).

kuras pabeidzot tiek iegūts bakalaura grāds fizioterapijā, rehabilitācijā un veterinārajā medicīnā.

augstākās izglītības iestādēs attiecīgajā akadēmiskajā gadā studentu, kas studē valstī, kas nav tā valsts, kurā tie ir ieguvuši vidusskolas diplomu, vidējais skaits ir lielāks par desmit procentiem, lielums P nākamajā akadēmiskajā gadā ir šo procentu reizinājums ar trīs."

15. Dekrēta 4. pantā ir noteikts:

16. Dekrēta 5. pantā ir noteikts:

"Katrā universitātē un katrā 3. pantā minētajā studiju programmā ir kopējais studentu skaits "T", kuri attiecīgajā studiju programmā tiek uzņemti pirmo reizi un kuri tiek ņemti vērā finansējuma vajadzībām, kā arī studentu skaits "NR", kuri attiecīgajā studiju programmā tiek uzņemti pirmo reizi un kuri netiek uzskatīti par pastāvīgiem iedzīvotājiem 1. panta izpratnē.

[1] "[..] studenti, un kuri netiek uzskatīti par pastāvīgajiem iedzīvotājiem 1. panta izpratnē, var pieteikties reģistrācijai 3. pantā minētajās studiju programmās ne ātrāk kā trīs darba dienas pirms 2. septembra, kas ir pirms attiecīgā akadēmiskā gada. Studentus [..] uzņem rindas kārtībā.

Ja attiecība starp skaitu NR, no vienas puses, un skaitu T iepriekšējos akadēmiskos gados, no otras puses, sasniedz noteiktu procentu lielumu "P", akadēmiskajām iestādēm jāatsaka turpmāk reģistrēt studentus, kuri vēl nav uzņemti attiecīgajā studiju programmā un kuri netiek uzskatīti par pastāvīgajiem iedzīvotājiem 1. panta izpratnē.

[..]

Iepriekšējā daļā noteiktais lielums P ir 30 procenti. Tomēr, ja visās Eiropas Savienības

[3] Katrs reģistrācijas pieteikums, kas iesniegts sākot no 2. septembra, kas ir pirms akadēmiskā gada, tiek reģistrēts reģistrā [..]

[4] Atkāpjoties no šī panta pirmās daļas, attiecībā uz studentiem, kas nav pastāvīgie iedzīvotāji, bet kas ir ieradušies, lai iesniegtu reģistrācijas pieteikumu vienai no 3. pantā minētajām studiju programmām ne vēlāk kā pēdējā darba dienā pirms 2. septembra, kas ir pirms akadēmiskā gada, ja to studentu skaits, kas šādi ir ieradušies, pārsniedz NR kā noteikts 4. panta otrajā daļā, prioritāte [uzņemšanas vajadzībām] starp šiem studentiem tiek noteikta izlozes kārtā [..]

[5] Katrs students, kas nav pastāvīgais iedzīvotājs, var iesniegt tikai vienu reģistrācijas pieteikumu attiecībā uz studiju programmām, kas minētas 3. un 7. pantā, pirms 2. septembra, kas ir pirms akadēmiskā gada. Studentus, kas pārkāpj šo noteikumu, izslēdz no augstākās izglītības iestādes, kurā tie uzņemti, lai apgūtu vienu no studiju programmām, kas minētas 3. vai 7. pantā.

[..]"

17. Dekrēta III nodaļā ietverti noteikumi attiecībā uz augstskolām. 6. panta pirmā daļa un 8. un 9. pants (kas ir šīs nodaļas sastāvdaļa) ietver noteikumus, kas ir analogi 2. panta pirmajai daļai un 4. un 5. pantam.

18. Ar Dekrēta 7. pantu III nodaļas noteikumi ir piemērojami studiju programmām, kuras pabeidzot tiek iegūts bakalaura grāds vecmāšu specialitātē, ergoterapijā, logopēdijā, ortopēdijā un ortopēdiskajā terapijā, kinezoterapijā, audioloģijā un pasniedzēja grāds ar specializāciju psihopedagoģiskajās konsultācijās.

Pamata prāva un prejudiciālie jautājumi

19. Saskaņā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu Franču kopienas likumdevējs dažu gadu laikā ir konstatējis lielu to studentu skaita pieaugumu, kas attiecīgajās studiju programmās uzņemti pirmo reizi. Ir paustas bažas, ka, ņemot vērā budžeta, cilvēku un materiālos resursus, kas pieejami attiecīgajām mācību iestādēm, var tikt apdraudēta apmācību kvalitāte un, attiecīgās studiju programmas veida dēļ, arī sabiedrības veselība.

20. 2003./2004. akadēmiskajā gadā studentu skaits, kuriem bija citas dalībvalsts izsniegti vidusskolas diplomi un kuri tika uzņemti citās programmās, attiecībā uz kurām nav piemērojams Dekrēts, bija mazāks nekā 10 % no visu

uzņemto studentu skaita. 2004./2005. akadēmiskajā gadā šis skaits bija starp 41 % un 75 % attiecībā uz augstskolu programmām, uz kurām attiecas Dekrēts. 2005./2006. akadēmiskajā gadā šis skaits bija starp 78 % un 86 % attiecībā uz universitāšu programmām, uz kurām attiecas Dekrēts.

21. Lielākajai daļai no uzņemtajiem studentiem, kuriem ir ārpus Beļģijas Franču kopienas iegūti vidusskolas diplomi, ir Francijas pilsonība. Saskaņā ar iesniedzējtiesas viedokli šādas situācijas iemesli ir vairāki faktori.

22. Pirmkārt, Francijā uzņemšana veterinārajās skolās notiek valsts konkursa kārtībā, kurā var piedalīties tikai tie studenti, kuri ir pabeiguši divu gadu sagatavošanas studijas pēc vidējās izglītības diploma iegūšanas. Šī konkursa dēļ 2004. gadā četrās valsts veterinārajās skolās tika uzņemti 329 kandidāti. 2005. gadā skaits tika samazināts līdz 221 un 2006. gadā palielināts līdz 436. Parasti tikai viena piektā daļa no konkursa kandidātiem tiek uzņemta.

23. Otrkārt, Francija psihoterapijas studentiem ir noteikusi *numerus clausus*.

24. Tādējādi daudzi Francijas studenti dodas uz Beļģijas Franču kopienu, lai studētu franču valodā. Pēc studiju pabeigšanas tie atgriežas Francijā, lai strādātu savā profesijā. Gandrīz viena trešā daļa veterināru, kas katru gadu uzsāk savu darbību Francijā, diplomus ir ieguvuši Beļģijas Franču kopienā. Nešķiet, ka tas Francijā radītu profesionāļu pārprodukciju. 2005. gadā vairāk nekā 800 studentu ieguva psihoterapijas diplomus Beļģijas Franču kopienā.

25. Reaģējot uz šo situāciju, Franču kopienas parlaments 2006. gada 16. jūnijā pieņēma Dekrētu. Tas nosaka *numerus clausus* attiecībā uz studentu uzņemšanu, kas nav pastāvīgie iedzīvotāji, un definē, kas ir uzskatāmi par studentiem pastāvīgiem iedzīvotājiem un uz kuriem, izmantojot divkāršu nosacījumu, neattiecas *numerus clausus*. Būtībā "pastāvīgie iedzīvotāji" ir personas, ja tām gan galvenā dzīvesvieta ir Beļģijā, gan tām ir tiesības pastāvīgi dzīvot Beļģijā.

26. Katra universitāte vai augstskola var uzņemt tikai ierobežotu skaitu studentu, kas nav pastāvīgie iedzīvotāji. Šis skaits tiek noteikts katrai studiju programmai katrā iestādē, 2006./2007. gadam tas noteikts 30 % apmērā no kopējā studentu skaita, kas iestādē attiecīgajās studiju programmās uzņemti pirmo reizi. Kandidāti, kas nav pastāvīgie

iedzīvotāji, var pieteikties uzņemšanai vienīgi trīs darba dienas pirms 2. septembra. Ja to skaits pārsniedz *numerus clausus*, veiksmīgos kandidātus nosaka izlozes kārtā.

27. N. Bresols [*N. Bressol*] un 43 citas personas 2006. gada 9. augustā iesniedza Konstitucionālajā tiesā prasību par Dekrēta atcelšanu. 2006. gada 13. decembrī S. Šaverota [*C. Chaverot*] un 18 citas personas līdzīgi iesniedza prasību par vairāku Dekrēta pantu atcelšanu. Neviens no prasītājiem nav pastāvīgais iedzīvotājs Dekrēta izpratnē. Tie apstrīd atšķirīgo attieksmi, ko Dekrēts saistībā ar uzņemšanu attiecīgajās programmās nosaka starp personām, kas ir pastāvīgie iedzīvotāji, un personām, kas tādi nav.

28. Komisija 2007. gada 24. janvārī nosūtīja Beļģijai brīdinājuma vēstuli, paužot bažas par Dekrēta saderīgumu ar Kopienas tiesību aktiem. Beļģija 2007. gada 24. maijā atbildēja uz šo vēstuli, sniedzot konkrētus statistikas datus un skaidrojumus. 2007. gada 28. novembrī, uzskatot, ka bez atbilstošiem aizsardzības pasākumiem Beļģijas Franču kopiena uzņemas risku, ka tā nav "spējīga uzturēt pietiekamu veselības aprūpes sistēmas teritoriālā seguma un kvalitātes līmeni", Komisija nolēma apturēt šo rīcību uz pieciem gadiem, "tādējādi ļaujot Beļģijas iestādēm sniegt papildu informāciju, kas pamatotu tās argumentu, ka noteiktie ierobežojošie pasākumi ir gan vajadzīgi, gan samērīgi"[7].

29. Konstitucionālai tiesai ir šaubas par Dekrēta 4. un 8. panta saderīgumu ar vairākām Beļģijas Konstitūcijas normām kopsakarā ar EKL 12. panta pirmo daļu, 18. panta 1. punktu, 149. panta 1. un 2. punktu un 150. panta 2. punktu. Tādējādi tā Eiropas Kopienu Tiesai ir iesniegusi šādus prejudiciālus jautājumus:

"1) Vai 12. panta pirmā daļa un 18. panta 1. punkts Eiropas Kopienas dibināšanas līgumā, aplūkojot tos kopsakarā ar šī paša Līguma 149. panta 1. punktu un 2. punkta otro ievilkumu un 150. panta 2. punkta trešo ievilkumu, ir jāinterpretē tādējādi, ka šie noteikumi aizliedz, ka dalībvalsts autonoma kopiena, kurai ir kompetence augstākās izglītības jomā un

7 — Šajā pašā datumā Komisija Austrijai nosūtīja brīdinājuma vēstuli par nesaderību ar Tiesas 2005. gada 7. jūlija spriedumu lietā C-147/03 Komisija/Austrija (Krājums, I-5969. lpp.). Tā līdzīgi apturēja šo rīcību.

kura saskaras ar kaimiņdalībvalsts studentu pieplūdumu vairākās medicīniska rakstura programmās, ko finansē no valsts līdzekļiem, sakarā ar ieviesto ierobežojošu politiku šajā kaimiņvalstī ievieš tādus pasākumus, kādi ir Franču kopienas 2006. gada 16. jūnija dekrētā, kas nosaka studentu skaitu atsevišķās augstākās izglītības pirmā posma programmās, ja šī kopiena norāda uz atbilstošiem iemesliem, lai apliecinātu, ka šī situācija varētu pārmērīgi apgrūtināt valsts finanses un apdraudēt sniegtās izglītības kvalitāti?

2) Vai atbilde uz pirmo jautājumu būtu citāda, ja šī kopiena pierādītu, ka šīs situācijas dēļ ļoti nedaudzi studenti, kas dzīvo šajā kopienā, saņem diplomu, lai ilgtermiņā būtu pietiekami daudz kvalificēta medicīniskā personāla, kas nodrošinātu sabiedrības veselības sistēmas kvalitāti šajā kopienā?

3) Vai atbilde uz pirmo jautājumu būtu citāda, ja šī kopiena, ņemot vērā Līguma 149. panta 1. punkta beigu daļu un Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 13. panta 2. punkta c) apakšpunktu, kurā ir *standstill* [atturēšanās no jebkādas darbības] pienākums, izvēlas saglabāt šīs kopienas iedzīvotajiem plašu un demokrātisku pieeju kvalitatīvai augstākajai izglītībai?"

30. Rakstveida apsvērumus iesniedza prasītāji pamata prāvā, Austrijas un Beļģijas valdības un Komisija.

31. Tiesas sēde notika 2009. gada 3. martā, kuras laikā šie lietas dalībnieki sniedza mutvārdu apsvērumus.

Ievada apsvērumi

32. Lai arī EKL 149. panta 1. punktā noteikts, ka dalībvalstis ir atbildīgas par "mācību saturu un izglītības sistēmu organizāciju, kā arī kultūru un valodu dažādību", Tiesa ir skaidri noteikusi, ka arodmācību pieejamības nosacījumi ietilpst Līguma piemērošanas jomā[8]. Šajā sakarā tā ir atsaukusies uz EKL

8 — Skat. 1985. gada 13. februāra spriedumu lietā 293/83 *Gravier* (*Recueil*, 593. lpp., 25. punkts), 1988. gada 27. septembra spriedumu lietā 42/87 Komisija/Beļģija (*Recueil*, 5445. lpp., 7. un 8. punkts), 2004. gada 1. jūlija spriedumu lietā C-65/03 Komisija/Beļģija (Krājums, I-6427. lpp., 25. punkts), iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā Komisija/Austrija, 32. punkts, un 2007. gada 11. janvāra spriedumu lietā C-40/05 *Lyyski* (Krājums, I-99. lpp., 28. punkts).

149. panta 2. punkta otro ievilkumu, kurā skaidri noteikts, ka Kopienas rīcības mērķis ir veicināt studentu un mācībspēku mobilitāti, *inter alia* veicinot diplomu un mācību laika akadēmisku atzīšanu, un uz EKL 150. panta 2. punkta trešo ievilkumu, kurā noteikts, ka Kopienas rīcības mērķis ir padarīt pieejamākas arodmācības un veicināt mācībspēku un mācāmo, un it īpaši jaunatnes mobilitāti[9]. Tiesa ir arī noteikusi, ka arodmācības ietver gan augstāko, gan universitātes izglītību[10].

33. Nav strīda par to, ka Dekrētā paredzēti nosacījumi pieejai augstākajai vai universitātes izglītībai Beļģijas Franču kopienā. Tādējādi tajā tiek regulēts jautājums, kas ietilpst Līguma piemērošanas jomā.

34. Ir skaidri redzams, ka Dekrētā tiek nošķirti studenti, iedalot tos pastāvīgajos iedzīvotājos un tajos, kas nav pastāvīgie iedzīvotāji, atkarībā no tā, vai tie atbilst vai neatbilst noteiktiem kritērijiem. Studentiem, kas ir pastāvīgie iedzīvotāji, ir neierobežota pieeja visām studiju programmām. Studentiem, kas nav pastāvīgie iedzīvotāji, ir piemērojams *numerus clausus* attiecībā un noteiktām studiju programmām. Tādējādi acīmredzami pastāv atšķirīga attieksme pret divām studentu grupām.

35. EKL 12. pants, piemērojot Līgumu un neskarot tajā paredzētos īpašos noteikumus, aizliedz jebkādu diskrimināciju pilsonības dēļ. Tādējādi Dekrēts ir jāvērtē kontekstā ar šo tiesību normu.

36. Ar iesniedzējtiesas izvirzītiem pirmajiem diviem jautājumiem tiek lūgti ieteikumi par diskriminējošas attieksmes iespējamiem pamatojumiem. Atbilde uz šiem jautājumiem daļēji ir atkarīga no tā, vai diskriminācija ir

9 — Iepriekš 8. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā C-65/03 Komisija/Beļģija, 25. punkts.

10 — Iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā Komisija/Austrija, 33. punkts, un iepriekš 8. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Lyyski*, 29. punkts. Tiesas pieeja ir ierobežojošāka 1988. gada 2. februāra spriedumā lietā 24/86 *Blaizot* (*Recueil*, 379. lpp., 15.–20. punkts). Šajā spriedumā Tiesa atzina, ka universitātes izglītība ietilpst jēdziena "arodmācības" piemērošanas jomā, ciktāl tā sagatavo un sniedz nepieciešamo apmācību un prasmes noteiktas profesijas, aroda vai darba kvalifikācijai. Tiesa atzina, ka attiecīgajā gadījumā "ne tikai, ja akadēmiskie beigu eksāmeni tieši piešķir nepieciešamo kvalifikāciju noteiktai profesijai, arodam vai darbam, bet arī tiktāl, ciktāl attiecīgās studijas nodrošina īpašu apmācību un prasmes, proti, ja studentam šādi iegūtas zināšanas nepieciešamas profesijas, aroda vai darba iegūšanai, pat ja normatīvie vai administratīvie akti nenosaka šo zināšanu iegūšanu kā priekšnoteikumu šajā sakarā". Tiesa secināja, ka universitātes studijas vispārīgi izpilda šos kritērijus. "Izņēmums ir vienīgi noteiktas studiju programmas, kuras to īpašā rakstura dēļ ir paredzētas personām, kuras vēlas uzlabot savas vispārīgās zināšanas, nevis apgūt profesiju". Katrā ziņā šajā lietā apskatāmās studiju programmas nepārprotami ir arodmācības.

tieša vai netieša[11]. Tādējādi vispirms ir jānoskaidro apskatāmās diskriminējošās attieksmes raksturs.

Diskriminējošās attieksmes raksturs

37. Ar Dekrētu tiek ierobežots noteiktās studiju programmās (minētas 3. un 7. pantā) pirmo reizi uzņemto studentu, kas nav pastāvīgie iedzīvotāji, skaits. Students tiek uzskatīts par pastāvīgo iedzīvotāju un uz to neattiecas šie ierobežojumi, ja ir izpildīti divi kumulatīvi nosacījumi, kas noteikti Dekrēta 1. pantā: i) tam ir jāpierāda, ka tā galvenā dzīvesvieta ir Beļģijā; ii) tam jāatbilst vienam no Dekrētā minētajiem turpmākiem astoņiem nosacījumiem[12].

38. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu skaidri norādīts, ka visiem Beļģijas pilsoņiem Dekrēta 1. panta pirmās daļas izpratnē ir tiesības (to pilsonības dēļ) pastāvīgi palikt Beļģijā, un tie automātiski atbilst šiem diviem kumulatīviem nosacījumiem, lai tiktu uzskatīti par pastāvīgiem iedzīvotājiem, ja vien, piesakoties uzņemšanai, to galvenā dzīvesvieta ir Beļģijā[13].

39. Turpretim katram topošajam studentam, kurš nav Beļģijas pilsonis, otrais kumulatīvais nosacījums ir patiess šķērslis. Lai izpildītu šo nosacījumu, ES pilsonis, kurš nav Beļģijas pilsonis, var pieprasīt tiesības "pastāvīgi dzīvot Beļģijā", tikai ievērojot Direktīvas 2004/38 noteiktās robežas, proti, būtībā pēc pastāvīga piecu gadu likumīgas uzturēšanās Beļģijā laikposma[14]. Ja tie nevar iegūt šādas tiesības (un nevar izpildīt jebkuru citu no septiņiem kritērijiem), tie netiks uzskatīti par pastāvīgiem iedzīvotājiem. Tieši tāds ir Dekrēta mērķis.

40. Vai šī atšķirīgā attieksme ir tieša vai netieša diskriminācija pilsonības dēļ?

41. Komisija 2007. gada 24. janvāra brīdinājuma vēstulē[15] pauda viedokli, ka tā ir tieša

11 — Skat. tālāk 78. punktu.

12 — Skat. iepriekš 12. punktu.

13 — Skat. arī Dekrēta sagatavošanas dokumentus: *Doc. parl., Parlement de la Communauté française*, 2005/06, Nr. 263/1, 16. un 17. lpp.; turpat., Nr. 263/3, 18. lpp.; un Beļģijas Valsts Padomes likumdošanas nodaļas viedokli, *Doc. parl., Parlement de la Communauté française*, 2005/06, Nr. 263/1, 50. lpp.

14 — Direktīvas 2004/38 16. pants.

15 — Skat. iepriekš 28. punktu.

diskriminācija, jo Beļģijas pilsoņiem, lai atbilstu Dekrēta 1. panta pirmās daļas nosacījumam, ir jābūt vienīgi pastāvīgai dzīvesvietai Beļģijā, turpretim citu valstu pilsoņiem jāatbilst papildu nosacījumiem. Komisija šajā prāvā neievēroja šo argumentāciju, samierinoties ar uzdoto jautājumu vērtējumu saistībā ar netiešu diskrimināciju (tāpat to darīja pārējie lietas dalībnieki). Tomēr es neuzskatu, ka Tiesa var vai tai vajadzētu izvairīties no šī jautājuma.

42. Skaidrības dēļ šos divus ar Dekrētu noteiktos nosacījumus es vērtēšu atsevišķi. Tomēr vispirms ir jāizskaidro, ar ko manā izpratnē būtiski atšķiras tieša un netieša diskriminācija.

Atšķirība starp tiešu un netiešu diskrimināciju

43. Diezgan pārsteidzoši, ka Tiesas judikatūrā nav skaidras "tiešas diskriminācijas" definīcijas. Tādējādi šī jēdziena nozīme ir jāizsecina no Tiesas izteikumiem par vispārējo vienlīdzības principu un netiešas diskriminācijas jēdzienu.

44. Lai definētu vispārējo vienlīdzīgas attieksmes principu kā vispārēju Kopienu tiesību principu, Tiesa izmanto klasisku frāzi, ka šis princips nosaka, ka "līdzīgas situācijas nevar aplūkot atšķirīgi un dažādas situācijas savukārt nevar aplūkot vienādi, ja vien šāda pieeja nav objektīvi pamatojama"[16]. Tas šķiet piemērojams abiem diskriminācijas veidiem[17].

45. Tāpat maz palīdz tiešas diskriminācijas definīcijas Dzimumu diskriminācijas direktīvā[18], Rasu diskriminācijas direktīvā[19] un Vienlīdzīgas attieksmes pamatdirektīvā[20]. Šīs direktīvas būtībā definē, ka tieša diskriminācija iestājas tad, kad salīdzināmā situācijā pret vienu personu izturas, ir izturējušies vai izturētos sliktāk nekā pret otru personu jebkādu

16 — Skat. 2008. gada 16. decembra spriedumu lietā C-127/07 *Arcelor Atlantique* un *Lorraine* u.c. (Krājums, I-9895. lpp., 23. punkts un tajā minētā judikatūra). 2009. gada 23. aprīļa spriedumā lietā C-544/07 *Rüffler* (Krājums, I-3389. lpp., 59. punkts) atkārtota klasiskā definīcija specifiskā diskriminācijas saistībā ar EKL 12. pantu kontekstā.

17 — Līdzīgi skat. ģenerāladvokāta van Gervena [*Van Gerven*] 1993. gada 15. jūlija secinājumus lietā C-132/92 *Birds Eye Walls/Roberts* (1993. gada 9. novembra spriedums, *Recueil*, I-5579. lpp., 12.–14. punkts).

18 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 5. jūlija Direktīva 2006/54/EK par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgas iespējas un attieksmi pret vīriešiem un sievietēm nodarbinātības un profesijas jautājumos (pārstrādāta versija) (OV L 204, 23. lpp.).

19 — Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīva 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības (OV L 180, 22. lpp.).

20 — Padomes 2000. gada 27. novembra Direktīva 2000/78/EK, ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju (OV L 303, 16. lpp.).

aizliegtu iemeslu dēļ[21]. Šīs definīcijas var pretnostatīt netiešas diskriminācijas definīcijām, kas iekļautas katrā direktīvā. Netieša diskriminācija iestājas tad, kad acīmredzami neitrāls noteikums, kritērijs vai prakse nostāda kādām raksturīgām pazīmēm atbilstošas personas īpaši nelabvēlīgā situācijā, salīdzinot ar citām personām, ja vien šāds noteikums, kritērijs vai prakse nav objektīvi attaisnojams ar tiesisku mērķi un ja vien tas nav proporcionāls un vajadzīgs šāda mērķa sasniegšanas līdzeklis[22].

46. Pat šādā situācijā nav precīzi noteiktu atšķirību starp tiešu un netiešu diskrimināciju.

47. Manuprāt, problēma rodas, nosakot *tieši* kas veido "acīmredzami neitrālu noteikumu". Galvenais termins, šķiet, ir nedalāmi saistīts ar jēdzienu "slēpta diskriminācija", kas parādās arī citā Tiesas judikatūrā.

48. Tiesa ir atzinusi, ka "vienlīdzīgas attieksmes princips, kurā ietilpst EKL 12. panta 1. punktā noteiktais jebkādas diskriminācijas aizliegums pilsonības dēļ, ir īpašs jēdziens, kas aizliedz ne tikai *atklātu* diskrimināciju, kura pamatota ar pilsonību, bet arī visas *slēptās* diskriminācijas formas, ar kurām, piemērojot citus atšķirību kritērijus, panāk tādu pašu rezultātu"[23]. Šis formulējums bieži tiek saistīts ar frāzi, kas nosaka netiešas diskriminācijas iespējamos pamatojumus. Piemēram, attiecībā uz migrējošiem darba ņēmējiem Tiesa ir atzinusi, ka, ja vien "valsts tiesību norma nav objektīvi pamatota un samērīga ar sasniedzamo mērķi, tā ir atzīstama par netieši diskriminējošu, ja tā pēc savas būtības var vairāk ietekmēt migrējošos darba ņēmējus nekā pašmāju darba ņēmējus un tādējādi draud nostādīt nelabvēlīgākā stāvoklī īpaši pirmos"[24].

49. Tādējādi šķiet, ka Tiesa atšķirības starp atklātu un slēptu diskrimināciju uzskata par grūti atrisināmu jautājumu saistībā ar to, kā atšķirt tiešu diskrimināciju no netiešas diskriminācijas. Tas vēl skaidrāk ir redzams spriedumā otrajā lietā *Defrenne* (aizsākums Tiesas

21 — Skat. Dzimumu diskriminācijas direktīvas 2. panta 1. punkta a) apakšpunktu, Rasu diskriminācijas direktīvas 2. panta 2. punkta a) apakšpunktu un Vienlīdzīgas attieksmes pamatdirektīvas 2. panta 2. punkta a) apakšpunktu.

22 — Skat. Dzimumu diskriminācijas direktīvas 2. panta 1. punkta b) apakšpunktu, Rasu diskriminācijas direktīvas 2. panta 2. punkta b) apakšpunktu un Vienlīdzīgas attieksmes pamatdirektīvas 2. panta 2. punkta b) apakšpunktu.

23 — Skat. iepriekš 8. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā C-65/03 Komisija/Beļģija, 28. punkts (mans izcēlums) un tajā minētā judikatūra, un attiecībā uz EKL 39. panta 2. punktu skat. 2008. gada 11. septembra spriedumu lietā C-228/07 *Petersen* (Krājums, I-6989. lpp., 53. punkts un tajā minētā judikatūra).

24 — Iepriekš 23. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Petersen*, 54. punkts un tajā minētā judikatūra.

judikatūrai par diskrimināciju dzimuma dēļ), kurā Tiesa atsaucās uz "tiešu un atklātu diskrimināciju" un pretnostatīja to "netiešai un slēptai diskriminācijai"[25].

50. Jāatzīstas, es neuzskatu, ka ir noderīgi šādā veidā noteikt atšķirības[26]. Ir diezgan skaidrs, ka atšķirības starp atklātu un slēptu diskrimināciju ne vienmēr atbilst atšķirībām starp tiešu un netiešu diskrimināciju.

51. Skaidrs atklātas *tiešās* diskriminācijas piemērs ir atrodams spriedumā lietā *Dekker*. Dekerai [*Dekker*] tika paskaidrots, ka iemesls, kādēļ viņa nedabūja darbu, kuram viņa neapstrīdami bija labākais kandidāts, bija nevis grūtniecība pati par sevi, bet gan topošajam darba devējam radītās finansiālās sekas. Tiesai tika jautāts, vai atteikums pieņemt viņu darbā bija uzskatāms par tiešu diskrimināciju dzimuma dēļ. Tiesa pareizi atzina, ka atbilde ir atkarīgā no tā, "vai atteikuma pieņemt darbā galvenais pamatojums ir tāds, kas bez atšķirībām piemērojams abu dzimumu darbiniekiem vai pretēji tas piemērojams tikai viena dzimuma darbiniekiem". Tiesa atzina, ka tikai sievietēm var tikt atteikta pieņemšana darbā grūtniecības dēļ un tādējādi šāds atteikums ir tieša diskriminācija dzimuma dēļ[27]. Tiesa pēc tam ir apstiprinājusi šo pieeju vairākās citās lietās[28].

52. Ģenerāladvokāts Džeikobss [*Jacobs*] atšķirību starp tiešu un netiešu diskrimināciju secinājumos lietā *Schnorbus* noteica nedaudz citādāk — un, manuprāt, daudz skaidrāk: "var uzskatīt, ka diskriminācija dzimuma dēļ rodas, ja pret viena dzimuma pārstāvjiem izturas labāk nekā pret otra dzimuma pārstāvjiem. Diskriminācija ir tieša, ja atšķirīga attieksme tiek pamatota ar kritēriju, kas ir skaidri saistīts ar dzimumu vai noteikti

25 — 1976. gada 8. aprīļa spriedums lietā 43/75 *Defrenne*/*Sabena* (*Recueil*, 455. lpp., 18. punkts). Attiecībā uz šo iedalījumu, ko Tiesa uzskatīja arī par atbilstošu tiešo seku un to neesamības iedalījumam, skat. arī ģenerāladvokāta Varnera [*Warner*] piezīmes, kas sniegtas 1980. gada 11. decembra secinājumos lietā 69/80 *Worringham* un *Humphreys*/*Lloyds Bank* (1981. gada 11. marta spriedums, *Recueil*, 767., 802. un 803. lpp.).

26 — Līdzīgi skat. Ellis, E., *EU Anti-Discrimination Law*, 2005, 89. un 90. lpp. Skat. tālāk ģenerāladvokāta Verlorena van Temāta [*VerLoren van Themaat*] 1981. gada 8. decembra secinājumus lietā 19/81 *Burton*/*British Railways Board* (1982. gada 16. februāra spriedums, *Recueil*, 554. lpp., 2.6. punkts), kuros tas norādījis, ka ar Tiesas 1981. gada 31. marta spriedumu lietā 96/80 *Jenkins*/*Kingsgate* (*Recueil*, 911. lpp.) ir noteikts, ka "ar spriedumu otrajā lietā *Defrenne* veiktais atklātas un slēptas diskriminācijas iedalījums, kas ir svarīgs, lai noteiktu, vai 119. pants ir vai nav tieši piemērojams, nav saistīts ar tiešas diskriminācijas vai formālas diskriminācijas faktisku iedalījumu, no vienas puses, un netiešas diskriminācijas un diskriminācijas pēc būtības iedalījumu, no otras puses".

27 — 1990. gada 8. novembra spriedums lietā C-177/88 *Dekker*/*Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen* (*Recueil*, I-3941. lpp., 11. un 12. punkts).

28 — Skat. 1990. gada 8. novembra spriedumu lietā C-179/88 *Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund*/*Dansk Arbejdsgiverforening (Hertz)* (*Recueil*, I-3979. lpp., 13. punkts), 1994. gada 5. maija spriedumu lietā C-421/92 *Habermann-Beltermann*/*Arbeiterwohlfahrt Bezirksverband* (*Recueil*, I-1657. lpp., 15. punkts), 1994. gada 14. jūlija spriedumu lietā C-32/93 *Webb*/*EMO Air Cargo* (*Recueil*, I-3567. lpp., 19. punkts) un 2000. gada 3. februāra spriedumu lietā C-207/98 *Mahlburg*/*Land Mecklenburg-Vorpommern* (*Recueil*, I-549. lpp., 20. punkts).

saistīts ar tādiem faktoriem, kas nav nodalāmi no dzimuma. Diskriminācija ir netieša, ja tiek piemēroti citi kritēriji, bet faktiski tiek ietekmēta ievērojami lielāka viena dzimuma nekā otra dzimuma daļa"[29].

53. Šo vērtējumu par to, kas veido tiešu diskrimināciju, var mainīt, lai piemērotu tiešai diskriminācijai jebkura aizliegta iemesla dēļ. Tādējādi attiecībā uz diskrimināciju pilsonības dēļ diskriminācija var tikt uzskatīta par tiešu, ja atšķirīga attieksme tiek pamatota ar kritēriju, kas ir skaidri saistīts ar pilsonību vai noteikti saistīts ar tādiem faktoriem, kas nav nodalāmi no pilsonības.

54. Spriedumā lietā *Dekker* Tiesa būtu izdarījusi tādus pašus secinājumus — ka diskriminācija ir tieša —, ja tā būtu piemērojusi tā saukto "vienīgā atšķirīgā faktora kritēriju", saskaņā ar kuru, ja nebūtu "vienīgā atšķirīgā faktora" (dzimuma, rases, vecuma, pilsonības u.c.), attiecīgai personai būtu piemērota tikpat labvēlīga attieksme kā attiecīgajai salīdzināmajai personai[30]. Tādējādi pārfrāzēts jautājums, uz ko valsts tiesai jāatbild, bija: "ja nebūtu grūtniecības (faktors, kas nav nodalāms no dzimuma), bet visiem pārējiem apstākļiem esot vienādiem, vai Dekere tiktu pieņemta darbā?" Ja atbilde uz jautājumu ir jā, tad atteikums pieņemt darbā rada tiešu diskrimināciju dzimuma dēļ[31].

55. Šis vērtējums — lielā mērā — netieši norāda, ka, lai pastāvētu tieša diskriminācija, ir pietiekami, ka cēloņsakarības ķēdes kādā posmā pret diskriminēto personu vērstā pretējā attieksme tiek pamatota ar vai tā radusies tādu faktoru izmatošanas dēļ, ko nevar izmantot, lai noteiktu atšķirības šo personu nošķiršanai no citām. Šo procesu ērtības labad es saukšu par "aizliegto klasifikāciju".

56. Pamatojoties uz to, var tikt formulēta vispārējā definīcija, kas, ciktāl var spriest, precīzi atspoguļo visas situācijas, ko Tiesa atzinusi par tādām, kas veido tiešu diskrimināciju jebkura ar Kopienu tiesībām aizliegta iemesla dēļ. Par tiešu diskrimināciju es uzskatu tādu diskrimināciju, kad to personu kategorija, kam ir noteiktas priekšrocības, un to personu kategorija, kas atrodas ar šīm priekšrocībām

29 — 2000. gada 6. jūlija spriedums lietā C-79/99 (*Recueil*, I-10997. lpp., 33. punkts) (mans izcēlums).

30 — Skat. arī Barnard, C., *EC Employment Law*, 3. izd., 2006, 321. lpp., kurā ir atsauce uz *House of Lords* spriedumu lietā *James/Eastleigh Borough Council*, 1990, 3 WLR 55, kurā tiek atzīts tā sauktais "vienīgā atšķirīgā faktora kritērijs".

31 — Iepriekš 27. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Dekker*, 10., 12. un 14. punkts.

saistītā nelabvēlīgākā situācijā, tieši atbilst attiecīgajām personu kategorijām, kas savstarpēji atšķiras tikai tad, ja piemēro aizliegto klasifikāciju.

Dekrēta 1. panta pirmās daļas pirmais kumulatīvais nosacījums

59. Dekrēta 1. panta pirmās daļas pirmais kumulatīvais nosacījums nosaka, ka topošo studentu galvenajai dzīvesvietai brīdī, kad tie reģistrējas augstākās izglītības iestādē, jābūt Beļģijā (turpmāk tekstā — "galvenās dzīvesvietas prasība").

57. Tādējādi Dekeres gadījumā to personu kategorija, kam ir noteiktas priekšrocības (tie, kas tiek uzskatīti par piemērotiem darba attiecībām), tieši atbilst personu kategorijām, kas savstarpēji atšķiras tikai tad, ja piemēro aizliegto klasifikāciju (dzimums — īpaši personas, kurām nekad nevar iestāties grūtniecība, t.i., vīrieši). To personu kategorija, kas atrodas ar šīm priekšrocībām saistītā nelabvēlīgākā situācijā (tie, kas netiek uzskatīti par *piemērotiem* darba attiecībām), tieši atbilst attiecīgajām personu kategorijām, kas savstarpēji atšķiras tikai tad, ja piemēro aizliegto klasifikāciju (dzimums, šajā gadījumā personas, kurām var iestāties grūtniecība, t.i., sievietes). Tādējādi pretēja attieksme (atteikums pieņemt darbā) rada tiešu diskrimināciju aizliegtās klasifikācijas (dzimuma) dēļ.

60. Ir skaidrs, ka šāds nosacījums nerada tiešu diskrimināciju pilsonības dēļ. Gan Beļģijas pilsoņiem, gan citu valstu pilsoņiem galvenā dzīvesvieta var būt Beļģijā. Tādējādi to personu kategorija, kas atbilst Dekrēta 1. panta pirmās daļas pirmajam kumulatīvajam nosacījumam, neatbilst Beļģijas pilsoņu kategorijai.

61. Vai galvenās dzīvesvietas prasība rada netiešu diskrimināciju?

58. Kāds ir rezultāts, ja šo kritēriju piemēro tiešai diskriminācijai saistībā ar Dekrēta 1. pantā noteiktajiem diviem nosacijumiem?

62. Tiesa ir atzinusi, ka diskriminācijas tāda iemesla dēļ, kas acīmredzami ir neitrāls

atšķirību kritērijs ar faktiski tādu pat diskriminējošu rezultātu, aizliegums it īpaši ir piemērojams pasākumiem, kas rada atšķirības dzīvesvietas dēļ. Šī prasība var galvenokārt kaitēt citu dalībvalstu pilsoņiem, jo personas, kas nav pastāvīgie iedzīvotāji, lielākajā daļā gadījumu ir ārvalstnieki[32].

63. Faktiski nav apstrīdēts, ka galvenās dzīvesvietas prasība ir netieši diskriminējoša.

Dekrēta 1. panta pirmās daļas otrais kumulatīvais nosacījums

64. Pretēji tam, Dekrēta 1. panta pirmās daļas otrais kumulatīvais nosacījums, manuprāt, ir tieši diskriminējošs pilsonības dēļ.

65. Visiem Beļģijas pilsoņiem automātiski ir tiesības pastāvīgi palikt Beļģijā (pirmais no astoņiem iespējamiem kritērijiem, kas minēti Dekrēta 1. panta otrajā kumulatīvajā nosacījumā). Nevienam, kas nav Beļģijas pilsonis, automātiski nav šādu tiesību. Tādējādi tiem, lai iegūtu šādas tiesības, ir jāatbilst noteiktiem papildu kritērijiem (proti, tiem, kas paredzēti Direktīvā 2004/38) vai jāizpilda viens no pārējiem šajā tiesību normā minētajiem kritērijiem[33].

66. Tādējādi to personu kategorija, kam ir noteiktas priekšrocības (tie, kuriem *automātiski* ir tiesības pastāvīgi palikt Beļģijā un kuri tādā veidā *automātiski* atbilst Dekrēta 1. panta pirmās daļas otrajam kumulatīvajam nosacījumam), tieši atbilst attiecīgajai personu kategorijai, kas savstarpēji atšķiras tikai tad, ja piemēro aizliegto klasifikāciju (pilsonību, šajā gadījumā tie, kuriem ir Beļģijas pilsonība). To personu kategorija, kam nav atbilstošu priekšrocību (tie, kuriem *automātiski nav* šādu tiesību), tieši atbilst attiecīgajai personu kategorijai, kas savstarpēji atšķiras tikai tad, ja piemēro aizliegto klasifikāciju (pilsonību, šajā gadījumā tie, kuriem nav Beļģijas pilsonības).

32 — Skat. 2003. gada 16. janvāra spriedumu lietā C-388/01 Komisija/Itālija (*Recueil*, I-721. lpp., 14. punkts un tajā minētā judikatūra) un 2005. gada 15. marta spriedumu lietā C-209/03 *Bidar* (Krājums, I-2119. lpp., 53. punkts). Šajā ziņā skat. arī, piemēram, 2007. gada 18. jūlija spriedumu lietā C-212/05 *Hartmann* (Krājums, I-6303. lpp., 30. un 31. punkts) un iepriekš 23. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Petersen*, 54. un 55. punkts.

33 — Skat. iepriekš 38. un 39. punktu.

67. Atšķirīgā attieksme skaidri ir balstīta uz kritēriju (tiesībām pastāvīgi palikt Beļģijā), kas noteikti saistīts ar faktoriem, kas nav nodalāmi no pilsonības[34]. Šajā lietā apskatāmā diskriminācija pilsonības dēļ tādējādi ir tieša.

68. Fakts, ka ES pilsoņi, kas nav Beļģijas pilsoņi, var iegūt tiesības pastāvīgi palikt Beļģijā, ja tie atbilst Direktīvas 2004/38 nosacījumiem, neskar šo secinājumu. Tieša diskriminācija attiecas tieši uz faktu, ka visu personu, kas nav Beļģijas pilsoņi, tai skaitā pārējo ES pilsoņu tiesības pastāvīgi palikt Beļģijā ir *pakļautas nosacījumam* par viena no otrajā kumulatīvajā nosacījumā iekļauto kritēriju izpildi vai Direktīvas 2004/38 kritēriju izpildi. Visu Beļģijas pilsoņu tiesības noteikti un automātiski ir saistītas ar Beļģijas pilsonību un tādējādi ar aizliegto klasifikāciju: pilsonību.

69. Piemērojot tā saukto "vienīgā atšķirīgā faktora kritēriju", es nonāku pie tāda paša secinājuma. Piemēram, var apskatīt divus topošos veterinārās medicīnas studentus, kuri abi ieguvuši vidējo izglītību Luksemburgā, kur dzīvo un strādā viņu vecāki. Abi studenti vēlas studēt Beļģijā. Students A ir Beļģijas pilsonis. Students B ir Bulgārijas pilsonis. Abi studenti pārceļas uz studentu kopmītnēm Luvēnlanēvā [*Louvain-la-Neuve*] vienā un tajā pašā ēkā un sāk tur dzīvot 2008./2009. akadēmiskā gada sākumā, lai paātrinātu reģistrēšanos mācībām. Tādējādi abi var pierādīt, ka tie atbilst galvenās dzīvesvietas prasībai.

70. Students A *automātiski* atbilst Dekrēta 1. panta pirmās daļas otrajam kumulatīvajam nosacījumam. Viņam kā Beļģijas pilsonim ir tiesības pastāvīgi palikt Beļģijā. Tādējādi viņš tiek uzskatīts par "studentu, kas ir pastāvīgais iedzīvotājs" un neierobežoti var izmantot pieeju veterinārmedicīnas studiju programmām. Students B *automātiski* neatbilst šim

34 — Salīdziniet ar ģenerāladvokāta Džeikobsa secinājumiem iepriekš 29. zemsvītras piezīmē minētajā lietā *Schnorbus*, 33. punkts. Atbilstoši šīs lietas apstākļiem, ja pieteikumu skaits par uzņemšanu juridiskās sagatavotības praksē Vācijā noteiktā uzņemšanas dienā pārsniedz pieejamo prakses vietu skaitu, uzņemšana var tikt atlikta ne vairāk kā par 12 mēnešiem, bet šis noteikums netiek piemērots, ja atlikšanas dēļ īpašas grūtības tika radītas pieteikuma iesniedzējam, kurš ir beidzis obligātā militārā dienesta izpildi. Ģenerāladvokāts pareizi atzina, ka šāds noteikums rada netiešu diskrimināciju dzimuma dēļ. Saskaņā ar spēkā esošajiem Vācijas tiesību aktiem sievietes nekad nevar iegūt šādas priekšrocības atbilstoši šim noteikumam, turpretim *lielākais vairākums* vīriešu var iegūt. Šāda situācija rodas tieši saistībā ar faktu, ka izmantotais kritērijs — obligātā militārā dienesta izpilde — ir saistīts ar pienākumu, kas saskaņā ar tiesību aktiem noteikts visiem vīriešiem un tikai vīriešiem. Tādēļ, ka daži vīrieši neizpilda obligāto militāro dienestu un tādējādi (tāpat kā visas sievietes) neiegūst tiesības uz prioritāru uzņemšanu mācību iestādē, to personu kategorija, kurai ir noteiktas priekšrocības (tie, kuriem piešķirtas priekšrocības, pamatojoties uz obligātā militārā dienesta izpildi), tieši neatbilst attiecīgajai personu kategorijai, kas savstarpēji atšķiras tikai tad, ja piemēro aizliegto klasifikāciju (dzimumu, šajā gadījumā vīrieši).

nosacījumam. Iespējams viņš neatbilst arī Direktīvas 2004/38 nosacījumiem. Kamēr students B neizpildīs šo vai vienu no pārējiem otrā kumulatīvā nosacījuma kritērijiem (kas atbilstoši šiem faktiem ir maz ticams), uz viņu attieksies *numerus clausus*.

71. Ir skaidrs, ka Beļģijas pilsonība ir "vienīgais atšķirīgais faktors", kādēļ students A automātiski nevar izpildīt otro kumulatīvo nosacījumu[35].

72. Jāpiebilst, ka Beļģijas Valsts Padomes viedoklī par Dekrētu ir paustas šaubas par to, vai tas, kas tika ierosināts, nav tieša diskriminācija — katrā ziņā tā norādīja, ka lietā Komisija/Austrija saskaņā ar attiecīgiem valsts tiesību aktiem Austrijas studenti, kas bija ieguvuši vidējās izglītības diplomu ārpus Austrijas, tika nostādīti tādā pašā (pretējā) situācijā kā studenti no citām dalībvalstīm[36].

73. Visbeidzot, pretēji Beļģijas valdības tiesas sēdē sniegtajiem mutvārdu apsvērumiem, Tiesas spriedums lietā *Bidar* neļauj apgalvot, ka jebkura diskriminācija, kas izriet no Dekrēta 1. panta pirmās daļas otrā kumulatīvā nosacījuma piemērošanas, ir tieša un nevis netieša. Apvienotās Karalistes tiesību akti, saistībā ar kuriem celta prasība lietā *Bidar*, noteica, ka tiesības saņemt studējošā aizdevumu ir atkarīgas no tā, vai i) šī persona "pastāvīgi dzīvo" Apvienotajā Karalistē valsts tiesību nozīmē, un ii) atbilst atsevišķiem uzturēšanās nosacījumiem[37]. Saskaņā ar piemērojamiem Apvienotās Karalistes imigrācijas tiesību aktiem persona "pastāvīgi

35 — Tā sauktais "vienīgā atšķirīgā faktora kritērijs" parasti tiek piemērots personai, kura ir diskriminēta, nevis personai, kurai ir piešķirtas priekšrocības; un *mutatis mutandis* arī uz pretējo gadījumu attiecas tas pats, taču tas ir mazliet neveiklāk formulējams: tas, ka students B *nav* Beļģijas pilsonis, ir vienīgais atšķirīgais faktors, kādēļ viņam arī būtu tiesības pastāvīgi palikt Beļģijā, kas izriet no tā pilsonības; un viņš arī automātiski izpildītu otro kumulatīvo nosacījumu.

36 — Beļģijas Valsts Padomes likumdošanas nodaļas viedoklis, *Doc. parl., Parlement de la Communauté française*, 2005/06, Nr. 263/1, 50. lpp. Valsts Padome ir vērsusi uzmanību arī uz Dekrēta projekta 3. panta otro daļu un 7. panta otro daļu, kas paredzēja, ka noteikti ierobežojumi ir jāatceļ, ja Francija atceltu tās noteiktos ierobežojumus līdzīgām studijām. Valsts Padome atgādināja: "Tādējādi atkal ir formulēts nosacījums, kas ir ļoti tuvs pilsonības kritērijam, pieņemot, ka *tas vērsts tieši uz studentiem, kas ir Francijas pilsoņi*." (mans izcēlums). Šie noteikumi tika svītroti no Dekrēta galīgā teksta, kurš tika pieņemts.

37 — Proti, attiecīgā persona pirmā akadēmiskā gada pirmajā dienā pastāvīgi uzturas Anglijā vai Velsā un tā triju gadu laika posmā pirms minētās dienas ir pastāvīgi dzīvojusi Apvienotajā Karalistē vai salās, neieskaitot Apvienotajā Karalistē kā studentam pavadīto laiku.

dzīvo" Apvienotajā Karalistē, ja tā pastāvīgi uzturas tajā un ja uz viņu neattiecas nekādi ierobežojumi attiecībā uz laika posmu, kurā tā var uzturēties minētajā teritorijā[38]. Citas dalībvalsts pilsonis kā students nevar iegūt Apvienotajā Karalistē pastāvīgi dzīvojošas personas statusu tādēļ, ka viņš neatbilst abām testa daļām.

74. Ir taisnība, ka (līdzīgi kā Beļģijas pilsonis Beļģijā) nevienam no Apvienotās Karalistes pilsoņiem nav noteikti ierobežojumi attiecībā uz laika periodu, kurā viņš var palikt Apvienotās Karalistes teritorijā. Tomēr no Apvienotās Karalistes atbildes uz Tiesas uzdotajiem jautājumiem lietā *Bidar* izriet, ka Apvienotās Karalistes pilsoņi noteiktos apstākļos *arī* var neatbilst testa daļai par "pastāvīgo uzturēšanos" un tādējādi tiem var nebūt "pastāvīgi dzīvojošas" personas statuss[39]. Tādējādi to personu kategorija, kam ir noteiktas priekšrocības (tie, kuriem ir pastāvīgi dzīvojošas personas statuss), tieši *neatbilst* tai personu kategorijai, kas savstarpēji atšķiras tikai tad, ja piemēro aizliegto klasifikāciju (pilsonību, šajā gadījumā Apvienotās Karalistes pilsonību).

75. Tādējādi Tiesa pareizi ir atzinusi, ka diskriminācija lietā *Bidar* ir netieša, nevis tieša. Tomēr tādēļ, ka Apvienotās Karalistes tiesību akti aizliedza jebkādu iespēju citas dalībvalsts pilsonim kā studentam iegūt pastāvīgi dzīvojošas personas statusu un tādējādi padarīja neiespējami viņam saņemt aizdevumu neatkarīgi no viņa faktiskās integrācijas uzņemošās dalībvalsts sabiedrībā, Tiesa noraidīja "pastāvīgās dzīvesvietas nosacījumu"[40].

76. Valsts tiesas kompetencē, protams, ir noteikt, kāda ir situācija atbilstoši Beļģijas tiesību aktiem. Tomēr, ja tai jāsecina, ka visiem Beļģijas pilsoņiem automātiski un bez izņēmuma ir tiesības pastāvīgi palikt Beļģijā un tādējādi tie *automātiski* izpilda otro kumulatīvo nosacījumu, turpretim visiem pārējiem, tai skaitā visiem pārējiem ES pilsoņiem, *automātiski* nav šādu tiesību, Dekrēta 1. panta pirmās daļas otrais kumulatīvais nosacījums rada tiešu diskrimināciju pilsonības dēļ, kas ir pretēji EKL 12. pantam.

38 — Iepriekš 32. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Bidar*, 14.–18. punkts.

39 — Piemēram, tādu vecāku, kas ir Apvienotās Karalistes pilsoņi un kas strādājuši Austrijā iepriekšējos desmit gadus, bērnam, kas arī ir Apvienotās Karalistes pilsonis un kurš ir ieguvis vidējo izglītību Austrijā, nebūs tiesību saņemt studējošā aizdevumu, lai segtu uzturēšanās izdevumus, uzsākot dzīvot Kembridžā [*Cambridge*].

40 — Iepriekš 32. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Bidar*, 61. un 62. punkts.

Pirmais un otrais jautājums

Vai Dekrēta 1. panta pirmās daļas pirmajam kumulatīvajam nosacījumam ir pamatojums?

77. Ar pirmo un otro jautājumu būtībā tiek lūgts skaidrojums, vai Dekrēta noteikumi var tikt pamatoti ar trīs iespējamiem cēloņiem: i) ārvalstu studentu pieplūdums pārmērīgi apgrūtināt publiskos līdzekļus; ii) sniegtās izglītības kvalitāte ir apdraudēta; iii) Franču kopienas sabiedrības veselības sistēmas kvalitāte, iespējams, ir apdraudēta, jo nav pietiekami daudz kvalificēta medicīniskā personāla.

78. Atbilde daļēji ir atkarīga no tā, vai diskriminācija ir tieša vai netieša[41]. Ir skaidri atzīts, ka netieša diskriminācija principā var tikt pamatota[42]. Situācija tiešas diskriminācijas gadījumā ir daudz ierobežotāka[43]. Ņemot vērā, ka uzskatu, ka pirmais kumulatīvais nosacījums ir netieši diskriminējošs un otrais kumulatīvais nosacījums tieši diskriminējošs, katru nosacījumu es vērtēšu pēc kārtas.

79. Beļģijas valdība lielā mērā pamatojas uz Tiesas spriedumu lietā *Bidar*, kas, kā tā norāda, apstiprina dzīvesvietas nosacījuma attiecībā uz pieeju izglītībai likumību, jo Tiesa atļauj uzņemošajai dalībvalstij, izmantojot šādu dzīvesvietas nosacījumu, pieprasīt topošajiem studentiem pierādīt zināmu integrācijas pakāpi uzņemošās valsts sabiedrībā[44].

80. Tomēr ir būtiska atšķirība starp *pieeju finansiālai palīdzībai*, lai tiktu segti izglītības izdevumi citā dalībvalstī, kā tas ir lietā *Bidar*, un *pieeju izglītībai kā tādai* citā dalībvalstī, kā tas ir šajā lietā.

81. Spriedumā lietā *Bidar* Tiesa pareizi ņēma vērā dalībvalsts, kura ir saskārusies ar citu dalībvalstu studentu pieprasījumiem par finansiālo atbalstu, likumīgās intereses. Tā atzina, ka dalībvalstīm, organizējot un

41 — Skat. iepriekš 36. punktu.

42 — Skat. iepriekš 45.–48. punktu.

43 — Skat. tālāk 128. un 131. punktu.

44 — Iepriekš 32. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Bidar*, 57.–59. punkts. Vispārīgi par dzīvesvietas nosacījumu kā iespējami pamatotu alternatīvu pilsonības nosacījumam skat. Davies, G., ""Any Place I Hang My Hat?" or: Residence is the New Nationality", *European Law Journal*, 2005, 43.–56. lpp.

piemērojot sociālās palīdzības sistēmu, jāizrāda zināma finansiāla solidaritāte ar citu dalībvalstu pilsoņiem[45]. Tomēr tās var "raudzīties, lai atbalsts uzturēšanās izdevumu segšanai studentiem no citām dalībvalstīm nekļūtu par pārmērīgu apgrūtinājumu, kas var kopumā iespaidot šīs dalībvalsts spēju piešķirt atbalstu"[46].

82. Pretēji tam, Eiropas Savienības studenta iespējas iegūt pieeju citas dalībvalsts augstskolu vai universitātes izglītībai ar tādiem pašiem nosacījumiem kā šīs dalībvalsts pilsoņiem veido Līguma garantētās brīvas studentu pārvietošanās pašu būtību[47]. Tādējādi tas, ko Tiesa atzinusi spriedumā lietā *Bidar* attiecībā uz dzīvesvietas nosacījumiem finansiāla atbalsta saņemšanai, nevar tikt transponēts uz šo lietu[48].

83. Šajā sakarā no pastāvīgās judikatūras izriet, ka netiešu diskrimināciju pilsonības dēļ varētu pamatot tikai tad, ja tā būtu pamatota ar objektīviem apsvērumiem, kas nav saistīti ar attiecīgo personu pilsonību un ir samērīgi ar likumīgu mērķi[49].

84. Līdzīgi Tiesa ir atzinusi, ka valsts iestādēm, kas atsaucas uz atkāpi no personu brīvas pārvietošanās pamatprincipa, katrā atsevišķā gadījumā jāpierāda, ka viņu tiesiskais regulējums ir nepieciešams un samērīgs tā mērķa sasniegšanai, uz kuru tas ir vērsts. Attaisnojošajiem iemesliem, uz ko dalībvalsts var atsaukties, "jābūt pievienotai šīs valsts pieņemtā ierobežojošā pasākuma piemērotības un samērīguma analīzei, kā arī precīzai informācijai, kas var pamatot tās argumentāciju"[50].

85. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu minēti Dekrēta *travaux préparatoires*[51], jo tajos norādīts, ka apstrīdētās tiesību normas galvenais mērķis ir "nodrošināt Franču kopienas iedzīvotājiem plašu un demokrātisku pieeju kvalitatīvai augstākajai izglītībai". Apstrīdētā tiesību norma ir pamatota arī ar sabiedrības veselības apsvērumiem. Pirmkārt, izglītības kvalitātes samazināšanās,

45 — Iepriekš 32. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Bidar*, 56. punkts, kurā minēts 2001. gada 20. septembra spriedums lietā C-184/99 *Grzelczyk* (*Recueil*, I-6193. lpp., 44. punkts).

46 — Spriedums lietā *Bidar*, 56. un 57. punkts.

47 — Šajā ziņā skat. iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā Komisija/Austrija, 70. punkts.

48 — Skat. *Doc. parl., Parlement de la Communauté française*, 2005/06, Nr. 263/1, 54. lpp., kurā Beļģijas Valsts Padomes likumdošanas nodaļa brīdināja Francijas kopienas valdību tieši par šo jautājumu.

49 — 2008. gada 16. decembra spriedums lietā C-524/06 *Huber* (Krājums, I-9705. lpp., 75. punkts un tajā minētā judikatūra).

50 — Iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minētais spriedumu lietā Komisija/Austrija, 63. punkts un tajā minētā judikatūra.

51 — *Doc. parl., Parlement de la Communauté française*. 2005/06, Nr. 263/1, 12. un 13. lpp.

iespējams, ilgtermiņā maina piedāvātās aprūpes kvalitāti. Otrkārt, lielākā daļa studentu, kas nav pastāvīgie iedzīvotāji, nav paredzējuši praktizēt Beļģijā, un tas var izraisīt profesionāļu trūkumu. Trūkums būtu "noteikti", ja pirms uzņemšanas tiktu noteikta atlase.

86. Atbilstoši funkciju nodalīšanai starp šo Tiesu un iesniedzējtiesu, šīs Tiesas kompetencē ir atbildēt uz jautājumu, vai norādītie argumenti, ja tie ir konstatēti, būtu objektīvs netiešas diskriminācijas pamatojums. Ja tie tādi būtu, tad tas ir valsts tiesas kompetencē, pamatojoties uz pierādījumiem, noteikt, vai šie argumenti ir faktiski konstatēti.

Publisko līdzekļu pārmērīgs apgrūtinājums

87. Dekrēta *travaux préparatoires* kā pamatojums ir ietvertas šādas norādes uz publisko līdzekļu pārmērīgu apgrūtinājumu[52]:

"To personu skaits, kas iegūst augstāko izglītību Franču kopienas izglītības sistēmā [attiecīgajās studiju programmās], būtiski pārsniedz attiecīgo sektoru vajadzības franču valodā runājošajā Beļģijas daļā. Franču kopiena nevar atbalstīt pārmērīgo apgrūtinājumu, kas rodas to studentu dēļ, kas pastāvīgi nedzīvo Beļģijā un ierodas studēt Franču kopienā vienīgi tādēļ, ka tiem nav pieejas šādām studijām to izcelsmes valstī, un kuriem nav nekādu nodomu strādāt savā profesijā Franču kopienā."

88. Pirmais teikums, kurā apgalvots, ka studentu skaits, kas iegūst izglītību, "būtiski pārsniedz" Franču kopienas vajadzības, nav tieši saistāms ar alternatīvo pamatojumu par risku, ka sabiedrības veselības sistēma tiks apdraudēta un izraisīs kvalificētu medicīniskā personāla iespējamu trūkumu nākotnē[53].

89. Otrajā teikumā izvirzītais arguments būtībā ir vienīgi ekonomiska rakstura. Tas ir apšaubāms šādu iemeslu dēļ.

90. Pirmkārt, ir jāatgādina, ka saskaņā ar pastāvīgo judikatūru ekonomiska rakstura

52 — *Doc. parl., Parlement de la Communauté française.* 2005/06, Nr. 263/1, 9. lpp.

53 — Skat. tālāk 114.–126. punktu.

iemesli nevar veidot vispārējo interešu primārus iemeslus, kas varētu pamatot Līgumā garantētās pamatbrīvības ierobežojumu[54].

91. Ir taisnība, ka Tiesa ir atzinusi, ka nav noliegts, ka risks, kas nopietni apdraud sociālā nodrošinājuma sistēmas finanšu līdzsvaru, var veidot primāro vispārējo interešu apsvērumu, ar ko var pamatot pakalpojumu sniegšanas brīvības šķēršļus[55]. Tādējādi ekonomiska rakstura vai ar budžetu saistīti apsvērumi noteiktos apstākļos var tikt izvirzīti kā pamatojums. Daļēji tas var atspoguļot neizbēgamu faktu, ka jebkurš sabiedriskais pakalpojums, ko sniedz labklājības valstis, ir atkarīgs no budžeta līdzekļu pietiekamības to finansēšanai.

92. Tomēr es piekrītu ģenerāladvokāta Džeikobsa iebildumiem par Tiesas apsvērumu piemērošanu saistībā ar valstu sociālā nodrošinājuma sistēmu apgrūtinājumiem augstākās izglītības jomā. Šie apsvērumi ietver dubultas atkāpes: tie atkāpjas gan no personu brīvas pārvietošanās pamatprincipa, gan no pieņemtajiem pamatojumiem, saskaņā ar kuriem šādas atkāpes var tikt attaisnotas (kas Līguma jēdzienu izpratnē ir vienīgi tādi, kam *nav* ekonomiska rakstura). Tādējādi pamatojumi, kas balstīti uz ekonomiskiem pamatiem, ir jāizskata īpaši piesardzīgi[56].

93. Ģenerāladvokāts Džeikobss ierosina arī, ka, ja Tiesa paplašinātu studentu tiesības uz finansiālo palīdzību, pārsniedzot mācību un reģistrācijas maksas, iespējamo attaisnojumu loks, kas pieejams dalībvalstīm, būtu līdzīgi jāpaplašina saskaņā ar judikatūru attiecībā uz sabiedrības veselības aprūpes pakalpojumu saņēmējiem[57]. Spriedumā lietā *Bidar* Tiesa patiešām paplašināja studentu tiesības uz finansiālo palīdzību, iekļaujot aizdevumus uzturēšanās izdevumu segšanai, un (papildus tam) atzina, ka studentiem pirms šādu

54 — 2005. gada 17. marta spriedums lietā C-109/04 *Kranemann* (Krājums, I-2421. lpp., 34. punkts un tajā minētā judikatūra). Frāze "raisons impérieuses d'intérêt général", ko Tiesa sistemātiski lieto franču valodā, dažādos veidos ir tulkota angļu valodā. Manuprāt, tulkojums "overriding reasons in the public interest" [primārie vispārējo interešu apsvērumi] vislabāk atspoguļo tās nozīmi. Tiesa nesen to lietoja, piemēram, 2009. gada 26. marta spriedumā lietā C-326/07 Komisija/Itālija (Krājums, I-2291. lpp., 41. punkts).

55 — Skat. 1998. gada 28. aprīļa spriedumu lietā C-158/96 *Kohll* (*Recueil*, I-1931. lpp., 41. punkts) un 2001. gada 12. jūlija spriedumu lietā C-368/98 *Vanbraekel* (*Recueil*, I-5363. lpp., 47. punkts).

56 — Ģenerāladvokāta Džeikobsa secinājumi iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minētajam spriedumam lietā Komisija/Austrija, 31. punkts; skat. arī 33.–35. punktu par to, kādēļ augstākā izglītība būtiski atšķiras no valsts sociālā nodrošinājuma sistēmām (visvairāk tādēļ, ka tā nav pakalpojums EKL 49. panta izpratnē: šajā ziņā skat. 1988. gada 27. septembra spriedumu lietā C-263/86 *Humbel*, *Recueil*, 5365. lpp., 17., 18. un 19. punkts; un 1993. gada 7. decembra spriedumu lietā C-109/92 *Wirth*, *Recueil*, I-6447. lpp., 15.–19. punkts).

57 — Ģenerāladvokāta secinājumi iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minētajam spriedumam lietā Komisija/Austrija, 46. punkts.

aizdevumu saņemšanas ir jāpierāda zināma integrācijas pakāpe uzņemošajā dalībvalstī. Tādējādi ar budžetu saistīti apsvērumi ar noteiktiem ierobežojumiem var būt pamatojums ierobežotai pieejai finansiālajam atbalstam izglītības iegūšanai.

94. Tomēr, kā jau iepriekš uzsvērts, šī lieta attiecas uz pieeju izglītībai, nevis uz pieeju finansiālam atbalstam izglītībai; un Tiesas spriedums lietā *Bidar* tādējādi nav transponējams. Es nepiekrītu, ka ar budžetu saistīti apsvērumi var tikt izmantoti, lai pamatotu studentu, kas nav pastāvīgie iedzīvotāji, ierobežotu pieeju izglītībai. Drīzāk uzskatu, ka Tiesas apgalvojums lietā *Grzelczyk*, ka Direktīva 93/96[58] "apstiprina zināmu finansiālu solidaritāti starp uzņemošās dalībvalsts un citu dalībvalstu pilsoņiem"[59], kas izteikts saistībā ar finansiālo atbalstu izglītībai, *a fortiori* piemērojams attiecībā uz pieeju izglītībai.

95. Otrkārt, Franču kopienas likumdevējs šķiet pamatojas uz zināmo "free rider" argumentu: studenti, kas pārvietojas uz ārvalstīm studēt, iegūst labumus no sabiedriski finansētās izglītības, kas tiek sniegta uzņemošajā dalībvalstī, bet neiegulda savā finansējumā no (viņu vecāku) nacionālajiem nodokļiem un arī ne vienmēr "atmaksā", paliekot uzņemošajā dalībvalstī un kļūstot tur par nodokļu maksātājiem[60]. Netiešs arguments ir tāds, ka attiecīgie studenti, kuri nav Beļģijas pilsoņi, rīkojas nedaudz ļaunprātīgas izmantošanas veidā. Tas noteikti tā nav. Studenti, kas pārvietojas uz citu dalībvalsti, lai tur iegūtu izglītību, izmanto savas tiesības brīvi pārvietoties — tiesības, kuras tie kā Savienības pilsoņi ir tiesīgi izmantot bez jebkādas diskriminācijas pilsonības dēļ[61]. Viņu paredzamie nodomi, uz ko norāda Franču kopienas likumdevējs, ir pilnībā neatbilstoši[62].

96. Līdzīgi piekrītu ģenerāladvokāta Džeikobsa un ģenerāladvokāta Hēlhuda [*Geelhoed*] paustajiem viedokļiem (attiecīgi lietā

58 — Padomes 1993. gada 29. oktobra Direktīva 93/96/EEK par studentu uzturēšanās tiesībām (OV L 317, 59. lpp.).

59 — Minēts 45. zemsvītras piezīmē, 44. punkts.

60 — Skat. ģenerāladvokāta Džeikobsa secinājumus iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minētajam spriedumam lietā Komisija/Austrija, 36. punkts.

61 — Iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā Komisija/Austrija, 45. punkts un tajā minētā judikatūra.

62 — Skat. iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā Komisija/Austrija, 70. punkts, un (tajā pašā lietā) ģenerāladvokāta Džeikobsa secinājumus, 41. punkts. Tiesa ir skaidri atzinusi, ka motīvi, kas ir mudinājuši vienas dalībvalsts darba ņēmēju meklēt darbu citā dalībvalstī, nav svarīgi saistībā ar viņa tiesībām ierasties un uzturēties šīs valsts teritorijā, pieņemot, ka viņš tur veic vai vēlas veikt reālu un efektīvu nodarbošanos: skat. 1982. gada 23. marta spriedumu lietā 53/81 *Levin* (*Recueil*, 1035. lpp., 23. punkts) un 2003. gada 23. septembra spriedumu lietā C-109/01 *Akrich* (*Recueil*, I-9607. lpp., 55. punkts).

Komisija/Austrija un lietā *Bidar*), ka, lai gan studenti tieši nevar dot ieguldījumu valsts nodokļu sistēmā, kurā tie nododas universitātes mācībām, viņi ir ieņēmumu avots vietējai ekonomijai, kurā atrodas universitāte, un arī zināmā mērā nacionālajai kasei caur netiešajiem nodokļiem[63]. Loģiski izvērtējot, arguments, ka vienīgi tie, kas veikuši ieguldījumus, maksājot nodokļus, var saņemt valsts finansētu atbalstu, būtu šķērslis pašas dalībvalsts pilsoņiem, kuri nebūtu veikuši ieguldījumu vai būtu veikuši nelielā apmērā, pieprasīt šādu atbalstu[64].

97. Treškārt, Franču kopienas sniegtajos skaidrojumos, kas norādīti lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu, un Beļģijas Tiesai iesniegtajos apsvērumos nav norādīts, kādā veidā finansiālais apgrūtinājums, ko Franču kopienai radījušas šīs studentu kategorijas, ir "pārmērīgs" vai kā Dekrēts atrisina norādītās problēmas[65]. Drīzāk šķiet, ka augstākā izglītība tiek finansēta, izmantojot "aizvērto aplokšņu" sistēmu. Ja saprotu pareizi, no tā netieši izriet, ka (jebkuras pilsonības) studentu skaita samazinājums nerada atbilstošu Franču kopienas finanšu ietaupījumus. Studentu skaita palielināšanās un samazināšanās neietekmē budžetu.

98. Visbeidzot jānorāda, ka Konstitucionālajā tiesā prasītāji apgalvoja, ka visi studenti, kas nav pastāvīgie iedzīvotāji, ir jāuzņem to izvēlētajās studiju programmās, taču tiem noteikti nav jāsniedz finansiāls atbalsts. Beļģijas valdība Tiesai iesniegtajos rakstveida apsvērumos atbildēja, ka šāds priekšlikums padarītu neiespējamu "[Dekrēta] mērķu, kas nav finansiāla rakstura, sasniegšanu".

99. Apkopojot Beļģijas valdības izvirzīto pamatojuma pirmo aspektu, nepiekrītu, ka publisko līdzekļu pārmērīga apgrūtinājuma draudi principā ir izmantojami kā pamatojums netiešai diskriminācijai attiecībā uz pieeju izglītībai. Neuzskatu arī, ka (ja, pretēji

63 — Ģenerāladvokāta Džeikobsa secinājumi iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minētajam spriedumam lietā Komisija/Austrija, 29. punkts. Šajā ziņā skat. Remī [*Rémy*], *Haute École provinciale du Hainaut occidental* vidējo medicīnisko un pedagoģisko studiju direktora, apsvērumus, kuros viņš uzsver ārvalstu studentu esamības labvēligās sekas: "Franču studentu masveida klātbūtne ir ļāvusi mums paplašināt mūsu perspektīvas. Visas projektu sērijas ir attīstītas, pateicoties fizioterapijas un darba terapijas kursu veiksmei, kas mums ir nodrošinājušas labu finansējuma līmeni, piemēram, attiecībā uz pētniecību un turpmāko izglītību. Bēdīgi, ka tas viss pazudīs". ("C'est une vraie catastrophe pour notre école". No: *La Libre*, 2006. gada 3. februāris).

64 — Ģenerāladvokāta Hēlhuda 2004. gada 11. novembra secinājumi iepriekš 32. zemsvītras piezīmē minētajam spriedumam lietā *Bidar*, 65. punkts. Tajā pašā ziņā skat. ģenerāladvokāta Slinna [*Slynn*] 1985. gada 16. janvāra secinājumus iepriekš 8. zemsvītras piezīmē minētajam spriedumam lietā *Gravier*, 604. punkts.

65 — Kā tas norādīts arī 2006. gada 31. janvāra *Avis du Corps interfédéral de l'inspection des finances*, kas pievienots Tiesas rīcībā esošajiem dokumentiem, 5. punkts.

manam viedoklim, šādu pamatojumu dalībvalstis teorētiski var izmantot) šāds pamatojums ir pārbaudīts.

Izglītības kvalitātes apdraudējums

100. Dekrēta *travaux préparatoires* turpinājumā norādīts uz alternatīviem pamatojumiem[66]:

"Papildus finanšu apgrūtinājumam [..] ir arī jautājums par izglītības kvalitāti. Ja ir pārāk daudz studentu, tad nav iespējams garantēt tiem adekvātu izglītības struktūru gan kvalitātes, gan kvantitātes ziņā. Nav arī neierobežotas prakses iespējas profesionālos apstākļos."

101. Franču kopiena iesniedzējtiesai apgalvoja, ka Dekrēta mērķi ir "absolūtas mobilitātes nepareizas sekas": proti, arvien pieaugošais studentu, kas nav pastāvīgie iedzīvotāji, skaits apdraudēja izglītības kvalitāti, kaitējot visiem studentiem. Izglītības iestādēm bija ierobežotas iespējas uzņemt studentus. Mācībspēku, budžeta un praktisko apmācību iespējas bija ierobežotas.

102. Pārpildītu klašu problēma ir zināma studentiem un arī akadēmiskajam personālam. Tās ir pamatotas rūpes. Tiesa ir atzinusi, ka "izglītības sistēmas saglabāšana vai uzlabošana"[67] un "universitātes izglītības augstu standartu nodrošināšana"[68] veido likumīgus mērķus saskaņā ar Līgumu. Ierobežojumiem, kas balstīti uz šiem pamatojumiem, tomēr ir jāiztur samērīguma pārbaude: tiem jāsasniedz izvirzītais mērķis un tie nedrīkst pārsniegt to, kas vajadzīgs, lai sasniegtu šo mērķi[69].

103. Tiesas rīcībā esošie dokumenti norāda, ka Dekrēta pieņemšana galvenokārt bija balstīta uz statistiku, kas uzrādīja reģistrēto

66 — *Doc. parl., Parlement de la Communauté française*, 2005/06, Nr. 263/1, 9. lpp. Skat. 87. punktu iepriekš.

67 — Iepriekš 8. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Lyyski*, 39. punkts.

68 — 2003. gada 13. novembra spriedums lietā C-153/02 *Neri* (*Recueil*, I-13555. lpp., 46. punkts).

69 — Spriedums lietā *Neri*, 46. punkts.

studentu skaita, kuri nav ieguvuši vidējo izglītību Beļģijā, palielinājumu. Tas būtiski atšķiras dažādu studiju programmu starpā, uz kuriem attiecas Dekrēts[70]. Skaitļi, kas norāda attiecīgajās studiju programmās uzņemto studentu, kas nav pastāvīgie iedzīvotāji, skaitu, nebija pieejami pirms Dekrēta pieņemšanas. Kopumā skaidru iespaidu atstāj tas, ka tiesību akti, kas nosaka *numerus clausus* studentiem, kas nav Beļģijas pilsoņi, attiecībā uz vairākām studiju programmām ar diezgan dažādām specializācijām, tika pieņemti, pamatojoties uz diezgan neskaidru informāciju par dažiem aspektiem saistībā ar studentu uzņemšanu dažās minētajās studiju programmās. Tas nav pieļaujams. Lai izvairītos no pārpratumiem, ir jāpaskaidro, ka es neuzskatu, ka Franču kopienai pirms jebkādu darbību uzsākšanas bija pasīvi jāgaida, līdz tiktu nodarīts būtisks kaitējums tās augstākās izglītības specifiskām nozarēm. Mans viedoklis ir, ka drīzāk specifiski materiāli, kas piesardzīgam likumdevējam liktu secināt, ka ir jānovērš sākuma stadijā esošas īpašas problēmas ierosinātāji (un ka attiecīgi īpaši vērsti pasākumi ir vajadzīgi un samērīgi) — tik daudz, cik es varu pateikt no Tiesai iesniegtajiem materiāliem — vienkārši nebija pieejami un/vai netika izvērtēti Dekrēta pieņemšanas brīdī.

104. Turklāt šķiet, ka, ja studentu skaits ir problēma, tad tā ir problēma neatkarīgi no tā, no kurienes liekie studenti ir. Problēma ir pārsniegtais studentu skaits *per se*, nevis pārsniegtais studentu, *kas nav pastāvīgie iedzīvotāji*, skaits. Drīzāk šķiet, ka Dekrēta mērķis ir saglabāt Beļģijas pilsoņu neierobežoto pieeju augstākajai izglītībai, tajā pašā laikā radot grūtības tiem ārvalstu studentiem (kas galvenokārt ir no Francijas), kuriem Franču kopienas augstākā izglītības sistēma ir loģiska alternatīva, lai iekļūtu šajā sistēmā. Šāds mērķis ir diskriminējošs pēc būtības un nav saderīgs ar Līguma mērķiem[71].

105. Tiesa jau ir atzinusi, ka pārmērīgs pieprasījums pēc pieejas īpašiem kursiem var tikt risināts, veicot specifiskus nediskriminējošus pasākumus, kā iestājeksāmena ieviešana vai minimālā vērtējuma prasība, lai reģistrētos. Šādi pasākumi atbilst EKL 12. pantam[72].

106. Atsevišķas dalībvalstis var vēlēties uzturēt neierobežotu brīvu pieeju augstākajai izglītībai. Tām, protams, ir absolūta brīvība šādi rīkoties. Tomēr šādā gadījumā tām ir jābūt gatavām piedāvāt neierobežotu brīvu

70 — Komentāri, kas pievienoti Tiesas rīcībā esošajos dokumentos iekļautajiem statistikas datiem, skaidri norāda, ka studentu, kam ir ārvalsts vidējās izglītības diploms, skaita palielināšanās attiecas vienīgi uz divām studiju programmām: "psihoterapija un adaptācija" un "veterinārā medicīna".

71 — Pēc analoģijas skat. ģenerāladvokāta Džeikobsa secinājumus iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minētajam spriedumam lietā Komisija/Austrija, 30. punkts.

72 — Iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā Komisija/Austrija, 61. punkts. Skat. arī ģenerāladvokāta Džeikobsa secinājumus, 52. punkts.

pieeju *visiem* ES studentiem neatkarīgi no to pilsonības. Atbilstoši EKL 12. pantam katrai dalībvalstij jānodrošina, ka citas dalībvalsts pilsoņi situācijā, ko reglamentē Kopienu tiesību akti, atrodas pilnīgi līdzvērtīgā stāvoklī salīdzinājumā ar šīs valsts pilsoņiem[73]. Savienības pilsoņa statuss ir dalībvalstu pilsoņu pamatstatuss, kas tiem no šiem pilsoņiem, kas atrodas tajā pašā situācijā, neatkarīgi no viņu pilsonības[74]. Brīva pieeja izglītībai nenozīmē "brīva pieeja — bet tikai šīs valsts pilsoņiem".

107. Ierobežojošā politika attiecībā uz pieeju noteiktām studiju programmām (tāda, ko realizē Francija) principā ir vienādi pieņemama. Šādu izvēli dalībvalsts var izdarīt tāpat kā izvēli par neierobežotu pieeju izglītībai. Beļģija patiešām nekur nenorāda, ka Francija ar šādu rīcību pārkāptu EK līgumu. No pastāvīgās judikatūras izriet, ka, pat ja cita dalībvalsts pārkāpj Kopienu tiesību aktus, tas nevar attaisnot citas dalībvalsts neitralizējošus vai aizsargājošus pasākumus, kas citos gadījumos būtu nelikumīgi[75]. *A fortiori* tas tā ir, ja dalībvalsts pieņem diskriminējošus pasākumus kā atbildi uz citas dalībvalsts likumīgi izvēlētas politikas blakus efektiem.

108. Šķiet ļoti iespējams, ka mazāk diskriminējošu pasākumu ieviešana var nozīmēt pašreizējās sistēmas, saskaņā ar kuru neierobežota pieeja augstākajai izglītībai ir visiem Beļģijas pilsoņiem, atcelšanu. Ir labi redzams, ka tas uzskatāms par nevēlamu, un varētu būt labāk, ja (tādā apjomā kā nepieciešams) studentu pārrobežu plūsma tiktu regulēta Kopienu līmenī[76]. Tomēr šādas sistēmas neesamības gadījumā fakts, ka šādas izmaiņas var būt nepieciešamas, atspoguļo pienākumus, kas rodas no Līgumā ietvertā vienlīdzīgas attieksmes principa[77].

109. Beļģija un noteiktas citas dalībvalstis, kas saskaras ar līdzīgām situācijām, ir

73 — 2002. gada 6. jūnija spriedums lietā C-360/00 *Ricordi* (*Recueil*, I-5089. lpp., 31. punkts).

74 — Iepriekš 45. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Grzelczyk*, 31. punkts; iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā Komisija/Austrija, 45. punkts un tajā minētā judikatūra.

75 — 2005. gada 20. oktobra spriedums lietā C-111/03 Komisija/Zviedrija (Krājums, I-8789. lpp., 66. punkts un tajā minētā judikatūra).

76 — Skat. tālāk 151.–153. punktu.

77 — Šajā pašā sakarā skat. ģenerāladvokāta Džeikobsa secinājumus iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minētajam spriedumam lietā Komisija/Austrija, 53. punkts.

norādījušas, ka tās atrodas nevienlīdzīgā un neaizsargātā stāvoklī[78].

110. Problēmas, ar ko saskaras Beļģijas Franču kopiena un Austrijas valdība un kas rodas ārvalstu studentu, kas var un vēlas mācīties attiecīgi franču un vācu valodā, skaita pieplūduma dēļ, faktiski nav tādas, ar ko izņēmuma kārtā saskaras tikai Beļģija un Austrija. Arī citām dalībvalstīm ir jārisina jautājumi saistībā ar citu dalībvalstu studentu pieplūdumu, kas rodas kopējas valodas vai citu īpašu apsvērumu dēļ[79].

111. Dekrēta *travaux préparatoires*[80] norādīts, ka uzņemšanas eksāmeni (acīmredzami neitrāls risinājums saredzamajiem draudiem izglītības kvalitātei pārmērīga studentu skaita dēļ)[81] nostādītu izdevīgākā situācijā studentus, kuri labvēlīgākas sociālās vides vai citu iemeslu dēļ ir labāk sagatavoti izvēlētajām studiju programmām. Šāds apgalvojums nav pamatots ne ar vienu empīrisku pierādījumu, kas būtu iesniegts Tiesai. Ja tas tā faktiski ir, manuprāt, atbilstoši risinājumi ir atrodami citur. Problēma *per se* nevar būt pamatojums diskriminējošu pasākumu izmantošanai, kas pārkāpj Kopienu tiesību aktus.

112. Ir iespējams, ka var rasties tādi apstākļi, kuros pastāvētu reāli, nopietni un nenovēršami draudi noteiktai universitātes izglītības nozarei. Šādā gadījumā Tiesa varētu atkārtoti izvērtēt, vai netieši diskriminējošie pasākumi, kas vērsti pret šādiem draudiem, principā var būt objektīvs pamatojums. Pat ja šāds pamatojums teorētiski ir iespējams (jautājums, ko es skaidri atstāju neatbildētu), šajā tiesvedībā Tiesas rīcībā esošie materiāli nebūt neatbilst tam, kas būtu nepieciešams, lai pamatotu šādu diskriminējošu attieksmi.

113. Tādējādi jāsecina, ka ar Dekrētu noteiktie attiecīgie pasākumi nevar tikt pamatoti ar

78 — Īpaši iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minētajā lietā Komisija/Austrija.

79 — Saskaņā ar ESAO 2006. gada statistiku (pieejama interneta vietnē: www.oecd.org) Beļģijā bija 40 607 studentu, kas nav Beļģijas pilsoņi, kur kopējais iedzīvotāju skaits bija 10 511 382 (attiecība 1 : 258,8). Salīdzinājumam Dānijā bija 19 123 studentu, kas nav Dānijas pilsoņi, kur kopējais iedzīvotāju skaits bija 5 427 459 (attiecība 1 : 283,8); Zviedrijā bija 41 410 studentu, kas nav Zviedrijas pilsoņi, kur kopējais iedzīvotāju skaits bija 9 047 752 (attiecība 1 : 218,4); un Apvienotajā Karalistē bija 418 353 studentu, kas nav Apvienotās Karalistes pilsoņi, kur kopējais iedzīvotāju skaits bija 60 412 870 (attiecība 1 : 144,4). Ņemot vērā studiju angļu valodā izplatību, pēdējie norādītie dati nav pārsteidzoši. Tomēr nav iespējams pateikt, kāda šo studentu, kas nav attiecīgās valsts pilsoņi, daļa nav ES pilsoņi, kuru pieeju augstākajai izglītībai var likumīgi ierobežot.

80 — *Doc. parl., Parlement de la Communauté française*. 2005/06, Nr. 263/1, 9. lpp.

81 — Skat. 105. punktu iepriekš un iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā Komisija/Austrija, 61. punkts.

universitātes izglītības kvalitātes saredzamo apdraudējumu Franču kopienā.

Sabiedrības veselības sistēmas kvalitāte

114. Pēdējais izvirzītais pamatojums ir tāds, ka ļoti nedaudzi studenti, kas dzīvo Franču kopienā (atšķirībā no studentiem, kas nav pastāvīgie iedzīvotāji), iegūst diplomu noteiktās specialitātēs. Ilgtermiņā var nebūt pietiekami daudz kvalificēta medicīniskā personāla, lai nodrošinātu sabiedrības veselības sistēmas kvalitāti šajā kopienā.

115. Dekrēta *travaux préparatoires* šajā sakarā fokusējas uz veterināro medicīnu, kuras apgūšanai Franču kopiena 2003., 2004. un 2005. gadā rīkoja uzņemšanas eksāmenus. 2005. gada eksāmenos tikai 192 kandidātiem no 795 kandidātiem bija Franču kopienā iegūti vidējās izglītības diplomi. No 250 kandidātiem (likumdevēja fiksēts skaitlis), kas nokārtoja eksāmenu, 216 kandidātiem bija ārvalstīs iegūti vidējās izglītības diplomi. No tā netieši izriet, ka tikai 34 šajā valstī auguši kandidāti bija spējīgi uzsākt mācības veterinārajā medicīnā[82]. Likumdevējs izdara šādus secinājumus[83]:

"Šāds skaits nepārprotami nav pietiekams. Ja netiks veikti nekādi pasākumi, Franču kopiena uzņemas risku saskarties ar veterināru trūkumu. Pastāv būtiska iespējamība, ka nepietiekams veterināru skaits netiks kompensēts ar veterināriem no citām valstīm ierobežojumu dēļ, kas pastāv citās valstīs. Pats par sevi saprotams, ka šāds veterināru trūkums, iespējams, var radīt nopietnus draudus sabiedrības veselībai."

116. Saistībā ar procedūru par pienākumu neizpildi Tiesai, lai atsauktos uz atkāpi saistībā ar sabiedrības veselību EKL 30. pantā, ir nepieciešama padziļināta izpēte par dalībvalsts minētajiem riskiem[84]. Līdzīga veida

82 — Jānorāda, ka, pat ja visi 192 kandidāti, kuri bija ieguvuši vidējās izglītības diplomus Franču kopienā, būtu nokārtojuši eksāmenu, šādu kandidātu pietrūktu, lai aizpildītu pieejamās 250 vietas.

83 — *Doc. parl., Parlement de la Communauté française*. 2005/06, Nr. 263/1, 5. lpp.

84 — Skat., piemēram, 1987. gada 12. marta spriedumu lietā 178/84 Komisija/Vācija (*Recueil*, 1227. lpp.), 2004. gada 5. februāra spriedumu lietā C-24/00 Komisija/Francija (*Recueil*, I-1277. lpp., 54. punkts) un 2003. gada 23. septembra spriedumu lietā C-192/01 Komisija/Dānija (*Recueil*, I-9693. lpp., 47. punkts).

kontrole ir piemērojama arī lūgumiem sniegt prejudiciālu nolēmumu[85], lai arī valsts tiesas kompetencē, protams, ir faktu galīgā konstatēšana.

117. Manuprāt, Beļģijas iesniegtie materiāli, kas pievienoti Tiesas rīcībā esošajiem dokumentiem, norāda, ka riska novērtējums, kas ir pamatā norādītajam sabiedrības veselības aizsardzības pamatojumam, būtiski atpaliek no vajadzīgā standarta.

118. Pirmkārt, kā norādīts Beļģijas valdības rakstveida apsvērumos, iespējamais veterināru trūkums, šķiet, ir radies Franču kopienas ieviestās sistēmas dēļ — proti, studentu skaita samazināšana, lai nodrošinātu izglītības kvalitāti. Tas ir (vismazākais) konceptuāli neparasti, ka darbība, kas vērsta uz izglītības kvalitātes saglabāšanu (pamatojums, kas pareizi izvirzīts, lai attaisnotu veiktos diskriminējošos pasākumus) vienlaikus liktu Beļģijas valdībai atsaukties uz pienācīgi kvalificētu veselības speciālistu trūkumu.

119. Otrkārt, Tiesas rīcībā esošie dokumenti rosina domāt, ka saredzamās potenciālās problēmas nākotnē ir saistītas (vismaz) ar šādu apgalvojumu savienojumu: i) kandidātu trūkums, kuri ieguvuši vidējās izglītības diplomus Franču kopienā, kuri vēlas studēt, lai kļūtu par veterināriem *un* kuri, ņemot vērā citu ES valstu kandidātu konkurenci, ir pietiekami labi, lai iekļūtu vienā no 250 vietām un studētu veterināriju; ii) pieņēmums, ka lielākā daļa studentu, kas uzņemti veterinārijas studiju programmās, kuri *nav* ieguvuši vidējās izglītības diplomus Franču kopienā, pēc mācību pabeigšanas automātiski atgriezīsies savā piederības dalībvalstī(-s). No šiem apgalvojumiem i) šķiet balstīts uz statistiku[86]; bet ii) ir tikai pieņēmums. Īpaši pieņemts, ka veterināri, kas nav Beļģijas pilsoņi, vispārīgi atgriezīsies savā dalībvalstī(-s) pēc izglītības iegūšanas neatkarīgi no iespējām saņemt darbu šajā vietā. Varētu domāt (pretēji tam), ka, ja franču valodā runājošajā Beļģijas daļā būtu kvalificētu veterināru trūkums, šāds trūkums varētu izraisīt (tirgus vai valsts iestāžu) reakciju, kas padarītu vietējos darba piedāvājumus daudz pievilcīgākus un mudinātu dažus nesen izglītību ieguvušos veterinārus,

85 — Skat., piemēram, 2003. gada 11. decembra spriedums lietā C-322/01 *Deutscher Apothekerverband* (*Recueil*, I-14887. lpp., 112.–124. punkts).

86 — Skat. datus iepriekš 115. punktā un 82. zemsvītras piezīmē.

kas nav Beļģijas pilsoņi, uzsākt to profesionālo darbību dalībvalstī, kurā tie mācījušies.

120. Treškārt, Franču kopienai vai Federālajai valdībai (vai abām darbojoties kopīgi)[87] ir vajadzīgie reglamentējošie instrumenti, lai atrisinātu potenciālo problēmu. Iespējamie risinājumi, kas minēti Tiesas rīcībā esošajos materiālos, ietver veterināru skaita noteikšanu, kuri katru gadu var iegūt izglītību vai kuri tiek uzņemti veterinārās medicīnas studiju otrajā (klīniskajā) daļā[88], sadarbību starp vidusskolām un fakultātēm, lai pielāgotu vidējās izglītības līmeni ar mērķi nodrošināt, ka pietiekams skaits Beļģijas pilsoņu izpilda noteiktiem standartiem atbilstošu eksāmenu prasības, un sagatavošanās mācību gada ieviešana, lai labāk sagatavotu nākamos veterinārus faktiskajām universitātes mācībām[89].

121. Saprotams, ka šādu pasākumu ieviešana var radīt praktiskas grūtības. Tomēr saskaņā ar pastāvīgo judikatūru praktiskas grūtības vien nevar attaisnot Līgumā paredzētas brīvības īstenošanas ierobežojumu[90].

122. Turklāt Beļģijas Valsts Padomes likumdošanas nodaļa norādīja, ka pieredze saistībā ar veterināro medicīnu nav noteikti attiecināma arī uz citām studiju programmām. Piemēram, neraugoties uz federālā līmenī noteiktajām psihoterapijas studiju kvotām, to personu skaits, kas pēc izglītības iegūšanas vēlas savu profesionālo darbību veikt Beļģijā, šķietami precīzi atbilst federālās valdības aprēķinātajai nepieciešamībai pēc profesionāļiem[91].

87 — Tiesas sēdē prasītāji apgalvoja, ka sabiedrības veselība faktiski nav Franču kopienas kompetencē, bet gan Federālās valdības kompetencē, un ka Beļģijas konstitucionālo tiesību aktos paredzētās procedūras, kas paredz tādu pasākumu pieņemšanu, kuru mērķis ir nodrošināt sabiedrības veselību, nav ievērotas šajā lietā. Šis jautājums jāizlemj iesniedzējtiesai.

88 — Šķiet, ka veterināriem paredzētais konkurss, kas izraisījis problēmas, tika noteikts galvenokārt pārāk lielā studentu skaita dēļ studiju otrajā daļā: *Doc. parl., Parlement de la Communauté française*, 2005/06, Nr. 263/1, 5. un 6. lpp.

89 — Kā to ierosinājis Franču kopienas parlamenta loceklis Klods Ančons [*Claude Ancion*], uzdodot jautājumu Augstākās izglītības, pētniecības un starptautisko attiecību ministram: *Compte rendu intégral*, *Parlement de la Communauté française*, 2004/05, 2005. gada 13. oktobris, 53. lpp. (jautājums un ministra atbilde minēta Dekrēta *travaux préparatoires*: *Doc. parl.*, *Parlement de la Communauté française*, 2005/06, Nr. 263/1, 9. lpp., 8. zemsvītras piezīme).

90 — 2008. gada 27. novembra spriedums lietā C-418/07 *Papillon* (Krājums, 8947. lpp., 54. punkts un tajā minētā judikatūra). Tas pats attiecas uz finansiālām grūtībām, kas dalībvalstīm jāpārvar, pieņemot atbilstošus pasākumus: skat. 1990. gada 5. jūlija spriedumu lietā C-42/89 Komisija/Beļģija (*Recueil*, I-2821. lpp., 24. punkts).

91 — *Doc. parl., Parlement de la Communauté française*, 2005/06, Nr. 263/1, 53. un 56. lpp. Pēdējie pieejamie *EUROSTAT* dati (par 2007. gadu) rāda, ka Beļģijā vidēji ir 242,7 psihoterapeitu uz 100 000 iedzīvotājiem. Beļģijas Valonijas [*Walloon*] reģionā ir 268 psihoterapeiti uz 100 000 iedzīvotājiem (un 416,9 psihoterapeiti uz 100 000 iedzīvotājiem Valonijā Brabantē [*Walloon Brabant*]). Briseles reģionā ir 218,1 psihoterapeits uz 100 000 iedzīvotājiem. Salīdzinājumam Francijā vidēji ir 104 psihoterapeiti uz 100 000 iedzīvotājiem un Vācijā vidēji ir 103 psihoterapeiti uz 100 000 iedzīvotājiem. (*EUROSTAT* 2006. gada dati). Veselības ministrs ir norādījis, ka eksāmens, beidzot psihoterapijas studijas, (kuru nokārtojot, psihoterapeits saņem Beļģijas valsts veselības un invaliditātes institūta apdrošināšanas numuru, kas ļauj to pacientiem tiesības saņemt atlīdzību no to veselības apdrošināšanas) būs jāatceļ — iespējams, jāaizstāj ar eksāmenu, uzsākot studijas: *Note de Politique Générale de la Vice-première Ministre et Ministre des Affaires sociales et de la Santé publique*, *Doc. parl.*, *Chambre*, 2008/09, Nr. 1529/5, 16. lpp.

123. Ceturtkārt, "zināšanas, ko students iegūst studiju laikā augstskolā, parasti nav paredzētas vienam ģeogrāfiskam darba tirgum"[92]. Tādējādi ar atbilstošu darba samaksu var veicināt personas, kas nav pastāvīgie iedzīvotāji un kas iegūst izglītību Franču kopienā, uzsākt savu profesionālo karjeru tajā reģionā, kurā tie studējuši.

124. Šie apsvērumi *mutatis mutandis* piemērojami arī citām studiju programmām, uz ko attiecas apstrīdētais Dekrēts.

125. Attiecībā uz jebkuru iespējamo sabiedrības veselības pamatojumu Dekrēts būtībā šķiet preventīvs. Ja vien valsts tiesai netiek iesniegti būtiski labāki materiāli nekā tie, kas iesniegti šai Tiesai, manuprāt, samērīguma pārbaudi nevar uzskatīt par izturētu[93]. Ja diskriminējošā attieksme tiek izmantota kā piesardzības pasākums pret saredzamo nākotnes problēmu, samērīguma pārbaude jāveic ar īpašu piesardzību.

126. Pamatojoties uz Tiesas rīcībā esošiem materiāliem, jāsecina, ka par apstrīdētā Dekrēta pamatojumu nevar izmantot to, ka pārāk maz studentu, kas dzīvo Franču kopienā, iegūst tādu izglītību, lai tur ilgterminā būtu pietiekams skaits kvalificēta medicīniskā personāla un lai šajā kopienā nodrošinātu sabiedrības veselības sistēmas kvalitāti.

Secinājumi par Dekrēta 1. panta pirmās daļas pirmo kumulatīvo nosacījumu

127. No tā izriet, ka Dekrēta 1. panta pirmās daļas (netieši diskriminējošo) dzīvesvietas prasību nevar pamatot ne ar vienu no pamatojumiem, uz ko balstās Beļģija.

92 — Iepriekš 32. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Bidar*, 58. punkts.

93 — Pēc analoģijas skat. ģenerāladvokāta Džeikobsa secinājumus iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minētajam spriedumam lietā Komisija/Austrija, 51. punkts.

Dekrēta 1. panta pirmās daļas otrais kumulatīvais nosacījums

128. Cik man zināms, Tiesa nekad nav atzinusi, ka pasākumi, kas ir tieši diskriminējoši pilsonības dēļ un ir pretēji EKL 12. pantam, var tikt pamatoti[94]. Iepriekš norādīts, kādēļ es uzskatu, ka apstrīdētā Dekrēta otrais kumulatīvais nosacījums ir tieši diskriminējošs[95].

129. Tiesas pieeja līdz šim šķiet loģiska. Diskriminācija tādu iemeslu dēļ, kas aizliegti ar Līgumu, ir tādā mērā pretēja Eiropas Savienības pamatidejai, ka var tikt pieļauta vienīgi īpašu iemeslu dēļ. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru šādu diskrimināciju var pamatot tikai tad, ja Līgumā ir skaidri noteikta atkāpe[96]. Līgumā nav šādas atkāpes no EKL 12. pantā ietvertā *vispārīgā* aizlieguma diskriminēt pilsonības dēļ[97].

130. Diskriminācijas pilsonības dēļ aizliegumam ir būtiska simboliska nozīme. Kā ģenerāladvokāts Džeikobss to retoriski norādījis, šis aizliegums parāda, ka Kopiena "nav tikai komerciāla vienošanās starp dalībvalstu valdībām, bet arī kopīga apvienība, kurā visi Eiropas pilsoņi ir tiesīgi piedalīties kā indivīdi. Neviens no Kopienu tiesību aspektiem neskar indivīdus tiešāk un neviens tā nesekmē kopējās identitātes un kopīgā likteņa apziņu, bez kā "ciešākas Eiropas tautu savienības

94 — Attiecībā uz lietām, kurās, atzīstot, ka ir bijusi tieša diskriminācija pilsonības dēļ, Tiesa nav vērtējusi iespējamo pamatojumu, skat., piemēram, iepriekš 8. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Gravier*, 15., 25. un 26. punkts; 1989. gada 2. februāra spriedumu lietā 186/87 *Cowan* (*Recueil*, 195. lpp., 10. punkts) un 1993. gada 20. oktobra spriedumu apvienotajās lietās C-92/92 un C-326/92 *Phil Collins* u.c. (*Recueil*, I-5145. lpp., 32. un 33. punkts). Ģenerāladvokāte Kokote [*Kokott*] 2008. gada 28. februāra secinājumos lietā C-164/07 *Wood* (2008. gada 5. jūnija spriedums, Krājums, I-4143. lpp., 42. punkts un 11. zemsvītras piezīme) pareizi ir norādījusi, ka, lai arī ir apšaubāmi, vai valsts tiesību norma, kas ir tieši diskriminējoša pilsonības dēļ, vispār var būt attaisnojama, ir norādes uz teorētisku pamatojuma esamību tiešas diskriminācijas gadījumā (piemēram, iepriekš 73. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Ricordi*, 33. punkts; 1997. gada 2. oktobra spriedums lietā C-122/96 *Saldanha* un *MTS*, *Recueil*, I-5325. lpp., 26. un nākamie punkti; un 1997. gada 20. marta spriedums lietā C-323/95 *Hayes*, *Recueil*, I-1711. lpp., 24. punkts).

95 — Skat. iepriekš 64.–76. punktu.

96 — Skat., piemēram, EKL 39. panta 4. punktā noteikto atkāpi (nodarbinātība civildienestā) no darba ņēmēju pārvietošanās brīvības un EKL 45. pantā noteikto atkāpi (oficiālo pilnvaru realizācija) no brīvības veikt uzņēmējdarbību — atkāpes, kas ir labi zināmas un ko interpretē ļoti ierobežoti. Skat. tālāk 2007. gada 18. jūlija spriedumu lietā C-490/04 Komisija/Vācija (Krājums, I-6095. lpp., 86. punkts un tajā minētā judikatūra).

97 — Skat. 1998. gada 12. maija spriedumu lietā C-85/96 *Martínez Sala* (*Recueil*, I-2691. lpp., 64. punkts), kurā tiesa atzina: "Tā kā uz minēto nevienlīdzīgo attieksmi attiecas Līgums, to nevar uzskatīt par attaisnojamu — tā ir diskriminācija tieši prasītājas pilsonības dēļ". Ir taisnība, ka Tiesa papildus norādīja: "turklāt Tiesai nav norādīts neviens fakts, kas attaisnotu šādu nevienlīdzīgu attieksmi". Tomēr es to uztveru kā pārdomas, kas neapšauba pirmā apgalvojuma skaidro nozīmi.

izveidošana", kas noteikta Līguma preambulā, būtu vienīgi tukšs lozungs"[98].

131. Katrā ziņā, ja Tiesa tomēr gatavojas izteikt viedokli, ka tieša diskriminācija pilsonības dēļ EKL 12. panta izpratnē principā var tikt pamatota, ir jānorāda uz (iepriekš minētajiem) iemesliem, kādēļ es uzskatu, ka apstrīdētā Dekrēta noteiktais pirmais netieši diskriminējošais kumulatīvais nosacījums nevar tikt pamatots. *A fortiori* šie apsvērumi piemērojami Dekrēta otrajam tieši diskriminējošajam kumulatīvajam nosacījumam.

Secinājumi par Dekrēta 1. panta pirmās daļas otro kumulatīvo nosacījumu

132. Izriet, ka Dekrēta 1. panta pirmās daļas noteikumus (saskaņā ar kuriem Beļģijas pilsoņi automātiski atbilst otrajam kumulatīvajam nosacījumam, jo tiem ir tiesības pastāvīgi palikt Beļģijā, kas nav nodalāmas no pilsonības, turpretim visām personām, kas nav Beļģijas pilsoņi — tai skaitā pārējiem ES pilsoņiem — ir jāizpilda viens no pārējiem septiņiem šajā dekrētā noteiktajiem kritērijiem vai arī jāizpilda Direktīvas 2004/38 prasības) nevar pamatot.

Atbilde uz pirmo un otro jautājumu

133. Franču kopienas noteikto ierobežojumu pieņemšana ļautu dalībvalstīm sadalīt atsevišķos nodalījumos to augstākās izglītības sistēmas[99]. Tādējādi Tiesai ir jābūt ļoti piesardzīgai, atzīstot, ka pieeju augstākajai izglītībai var ierobežot netieši diskriminējoši pasākumi, kas iztur samērīguma pārbaudi (ko Beļģijas pasākumi, cik ir redzams no Tiesas rīcībā esošajiem dokumentiem, neiztur). Tā nedrīkstētu pieļaut tādus pasākumus, kas šādā nolūkā tieši diskriminē šī pamata dēļ.

134. Tādēļ es secinu, ka EKL 12. panta pirmā daļa un 18. panta 1. punkts, aplūkojot tos kopsakarā ar šī paša Līguma 149. panta 1. punktu

98 — Secinājumi iepriekš 94. zemsvītras piezīmē minētajam spriedumam apvienotajās lietās *Phil Collins* u.c., 11. punkts.

99 — Pēc analoģijas skat. ģenerāladvokāta Džeikobsa secinājumus iepriekš 7. zemsvītras piezīmē minētajam spriedumam lietā Komisija/Austrija, 53. punkts.

un 2. punkta otro ievilkumu un 150. panta 2. punkta trešo ievilkumu, ir jāinterpretē tādējādi, ka tie aizliedz tādus noteikumus, kas iekļauti Beļģijas Franču kopienas pieņemtajā *Décret régulant le nombre d'étudiants dans certains cursus de premier cycle de l'enseignement supérieur*.

Trešais jautājums

135. Ar iesniedzējtiesas trešo jautājumu tiek jautāts, vai atbilde uz pirmo jautājumu būtu citāda, ja Franču kopiena, ņemot vērā EKL 149. panta 1. punkta beigu daļu un *ICESCR*[100] 13. panta 2. punkta c) apakšpunktu, kurā ir *standstill* pienākums, izvēlas saglabāt šīs kopienas iedzīvotajiem plašu un demokrātisku pieeju kvalitatīvai augstākai izglītībai.

136. Tiesa ir atzinusi, ka Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (turpmāk tekstā — "*ICCPR*")[101] ir viens no tiem starptautiskiem dokumentiem, kas attiecas uz cilvēktiesību aizsardzību, kura tai jāņem vērā, piemērojot Kopienu tiesību vispārējos principus[102]. Šķiet, tas attiecas arī uz *ICESCR*, kurš, tāpat kā *ICCPR*, ir saistošs katrai dalībvalstij[103].

137. Iesniedzējtiesa pareizi ir norādījusi, ka *ICESCR* 13. panta 2. punkta c) apakšpunkts, kas prasa "pakāpenisku bezmaksas izglītības ieviešanu", ir *standstill* pienākums.

138. Vispārīgajās piezīmēs par šo noteikumu norādīts, ka uz *ICESCR* 2. panta 2. punktā iekļauto aizliegumu neattiecas "ne pakāpeniska realizēšana, ne resursu pieejamība; tas ir piemērojams pilnībā un nekavējoties visiem izglītības aspektiem un ietver visus starptautiski aizliegtos diskriminācijas iemeslus"[104]. Ilustratīvā veidā Vispārīgajās piezīmēs norādīts, ka "13. panta pārkāpumi ietver: tādu

100 — Skat. 4. zemsvītras piezīmi.

101 — Ar ANO Ģenerālās Asamblejas 1966. gada 16. decembra Rezolūciju 2200 A (XXI) pieņemta un atvērta parakstīšanai, ratificēšanai un lai pievienotos. Konvencija saskaņā ar tās 49. pantu stājās spēkā 1976. gada 23. martā.

102 — Skat. 2008. gada 14. februāra spriedumu lietā C-244/06 *Dynamic Medien* (Krājums, I-505. lpp., 39. punkts) un 2006. gada 27. jūnija spriedumu lietā C-540/03 Parlaments/Padome (Krājums, I-5769. lpp., 37. punkts un tajā minētā judikatūra).

103 — Pēc analoģijas skat. iepriekš 102. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā Parlaments/Padome, 37. punkts.

104 — Vispārīgas piezīmes par tiesībām uz izglītību, 13. pants, E/C.12/1999/10 ("E/C.12/1999/10"), 31. punkts (skat. arī 43. punktu).

normatīvo aktu, kas izglītības jomā diskriminē indivīdus vai grupas jebkura aizliegtā pamata dēļ, pieņemšana vai neatcelšana"[105] *ICESCR* 2. panta 2. punktā "pilsonība vai sociālā izcelšanās" minētas kā aizliegtie diskriminācijas pamati.

139. *ICESCR* 13. pants ir — ļoti nozīmīgs — līdzeklis, ar kuru attiecībā uz pieeju izglītībai par nelikumīgu atzīst diskrimināciju tādu pamatu dēļ, kas ir aizliegti. Mēģinājums balstīties uz *ICESCR* 13. panta 2. punkta c) apakšpunktu, lai pamatotu pasākumus, kas nepārprotami diskriminē tādu iemeslu dēļ, kas aizliegti gan ar EKL 12. pantu, gan *ICESCR* 2. panta 2. daļu, tādējādi ir neizprotams[106]. (Pieteicēji patiešām pamata tiesvedībā balstījās uz *ICESCR* 13. pantu, lai kritizētu apstrīdēto Dekrētu).

140. Pilnīguma dēļ jāpapildina, ka Vispārīgajās piezīmēs par *ICESCR* 13. panta 2. punkta c) apakšpunktu noteikts arī, ka "vidējai izglītībai "ir jābūt visiem pieejamai un sasniedzamai", bet augstākajai izglītībai "jābūt visiem vienādi pieejamai, ievērojot katra spējas". Saskaņā ar šo pantu augstākā izglītība nav "vispārīgi pieejama", bet pieejama, tikai "ievērojot katra spējas". Indivīdu "spējas" ir jāvērtē, ņemot vērā visas to attiecīgās speciālās zināšanas un pieredzi"[107].

141. Attiecībā uz EKL 149. panta 1. punktu jāatkārto, ka, lai arī šis pants nosaka, ka dalībvalstis saglabā atbildību par "mācību saturu un izglītības sistēmu organizāciju, kā arī kultūru un valodu dažādību", Tiesa skaidri ir noteikusi, ka arodmācību pieejamības nosacījumi ietilpst Līguma piemērošanas jomā[108]. Turklāt saskaņā ar pastāvīgo judikatūru pat tādu jautājumu, kas neietilpst Līguma piemērošanas jomā (kā tas ir attiecībā uz noteiktiem izglītības politikas aspektiem), šī dalībvalstīm saglabātā kompetence ir jāīsteno, ievērojot Kopienu tiesības un it īpaši Līguma noteikumus par pārvietošanās un uzturēšanās

105 — E/C.12/1999/10, 59. punkts.

106 — Beļģijas valdība ir izdarījusi šādu paskaidrojošo deklarāciju attiecībā uz *ICESCR*: "Ņemot vērā 2. panta 2. punktu, Beļģijas valdība interpretē nediskriminācijuu kā aizliegumu diskriminēt nacionālās izcelsmes dēļ, nevis kā noteikti ietvertu valstu pienākumu automātiski garantēt ārvalstniekiem tādas pat tiesības kā tās pilsoņiem. Šis jēdziens ir jāsaprot tādējādi, ka tas attiecas uz patvaļīgas rīcības novēršanu, nevis uz atšķirīgu attieksmi, kas pamatota ar objektīviem un saprātīgiem apsvērumiem atbilstoši demokrātiskas sabiedrības principiem." Neatkarīgi no tā, vai šī deklarācija jāuzskata kā slēpts iebildums attiecībā uz *ICESCR*, tā nevar ietekmēt EK līgumā ietvertā nediskriminācijas principa interpretāciju. Skat. tālāk par slēpto iebildumu: *A. Aust*, *Modern Treaty Law and Practice* (2007), 129. un 130. lpp.

107 — E/C.12/1999/10, 19. punkts.

108 — Skat. iepriekš 32. punktu un 8. zemsvītras piezīmē minēto judikatūru.

brīvību dalībvalstu teritorijā, kas ir garantēta ar EKL 18. panta 1. punktu[109].

142. Diskriminācijas aizliegums patiešām ir jāuzskata par Līguma stūrakmeni tieši tādēļ, ka dalībvalstu rīcības brīvība attiecībā uz tiesisko regulējumu ir atstāta neskarta — ar nosacījumu, ka to tiesību akti ir piemērojami vienādi attiecībā uz pilsoņiem un nepilsoņiem. Galvenais tā pamatā esošais princips ir, ka pret visiem Savienības pilsoņiem ir jāizturas kā pret indivīdiem neatkarīgi no to pilsonības[110]. Tādējādi "brīva un vienāda pieeja izglītībai visiem" nozīmē tieši to, kas pateikts. Tas nenozīmē "brīva un vienāda pieeja izglītībai savas valsts pilsoņiem".

143. Es piekrītu, ka problēma, ar ko saskaras Franču kopiena, nav mazsvarīga. Tomēr tā ir jāatrisina tādā veidā, kas neatšķiras no "vienlīdzīgas attieksmes pret personām maģiskā apļa iekšienē"[111] (šajā gadījumā no attieksmes pret Beļģijas pilsoņiem), bet kas ievēro ES pilsoņu "pamatstatusu", nodrošinot vienādu pieeju izglītībai visiem ES pilsoņiem neatkarīgi no to pilsonības.

144. Atbildi uz pirmo un otro jautājumu neatspēko EKL 149. panta 1. punkta beigu daļa. Pretēji tam, šīs atbildes pastiprina *ICESCR* 13. panta 2. punkta c) apakšpunkts, ja lasa to precīzi.

Par lūgumu ierobežot sprieduma spēku laikā

145. Beļģijas valdība lūdz Tiesu gadījumā, ja tā EKL 12. pantu interpretētu tādējādi, ka tam ir pretrunā tādi valsts tiesību akti kā Dekrēts, ierobežot sprieduma spēku laikā.

146. Sava lūguma pamatojumam Beļģijas valdība atsaucas uz šādiem iemesliem: ietekme uz Franču kopienas finansēm; fakts,

109 — Skat. iepriekš 2. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Morgan and Bucher*, 24. punkts un tajā minētā judikatūra.

110 — Skat. arī ģenerāladvokāta Džeikobsa secinājumus iepriekš 94. zemsvītras piezīmē minētajam spriedumam apvienotajās lietās *Phil Collins* u.c., 11. punkts: "Tie vienkārši nav jāpacieš kā ārzemnieki, bet uzņemošās valsts iestādēm tie jāatbalsta kā Kopienas pilsoņi, kuriem, "piemērojot Līgumu", ir tiesības uz visām privilēģijām un priekšrocībām, ko bauda uzņemošās valsts pilsoņi".

111 — Skat. manus 2008. gada 23. septembra secinājumus lietā C-427/06 *Bartsch* (2008. gada 23. septembra spriedums, Krājums, I-7245. lpp., 45. punkts).

ka Dekrēts tika veidots īpaši tā, lai tas atbilstu Tiesas judikatūrai un Kopienas tiesību aktiem; fakts, ka Komisija bija norādījusi, ka šāda sistēma var tikt pamatota; un atbilstošas judikatūras trūkums.

147. No Tiesas pastāvīgās judikatūras izriet, ka Tiesa tikai izņēmuma kārtā var ierobežot iespēju visām ieinteresētajām personām atsaukties uz normu, kuru tā ir interpretējusi. Tiesa šādi ierobežo sprieduma spēku laikā, piemērojot Kopienu tiesību sistēmai raksturīgo vispārējo tiesiskās drošības principu. Lai varētu pieņemt lēmumu par šādu ierobežojumu, ir jāievēro divi pamatnosacījumi: to personu, kuru labā tiek ierobežots sprieduma spēks laikā, labas ticības esamība un būtisku traucējumu rašanās risks[112].

148. Tiesa sprieduma spēku laikā ir ierobežojusi tikai ļoti konkrētos apstākļos, kad pastāvēja risks, ka varētu iestāties būtiskas ekonomiskas sekas, it īpaši saistībā ar tādu tiesisko attiecību lielo skaitu, kas nodibinātas labā ticībā, pamatojoties uz regulējumu, kurš tika uzskatīts par spēkā esošu, un izrādījās, ka privātpersonas un valsts iestādes bija iesaistītas rīcībā, kas neatbilda Kopienu tiesiskajam regulējumam sakarā ar objektīvu un būtisku nenoteiktību attiecībā uz Kopienu tiesību normu piemērojamību; šo nenoteiktību varēja veicināt tāda pati rīcība no citu dalībvalstu vai Eiropas Kopienu Komisijas puses. Finansiālās sekas, kas dalībvalstij var rasties saistībā ar prejudiciālu nolēmumu, nav pietiekams pamats ierobežot minētā sprieduma iedarbību laikā[113].

149. Šajā lietā neatkarīgi no citu argumentu pamatotības Beļģijas valdība nav iesniegusi Tiesai materiālus, kas norādītu, ka pastāv nopietns ekonomisko seku risks.

150. Līdz ar to, ja tāds valsts tiesiskais regulējums kā apstrīdētais Dekrēts ir pretrunā EKL 12. pantam, Tiesai nevajadzētu ierobežot šī sprieduma spēku laikā.

112 — Šajā ziņā skat. 2009. gada 12. februāra spriedumu lietā C-138/07 *Cobelfret* (Krājums, I-731. lpp., 68. punkts un tajā minētā judikatūra).

113 — Skat. 2007. gada 18. janvāra spriedumu lietā C-313/05 *Brzeziński* (Krājums, I-513. lpp., 57. un 58. punkts un tajos minētā judikatūra).

Nobeiguma piebilde

151. Es esmu uzsvērusi Eiropas Savienības attīstībai nepieciešamo studentu pārvietošanās brīvības, kas balstīta uz vienlīdzību, nozīmi. Tomēr līdzīgi ES nedrīkst ignorēt patiešām pastāvošas problēmas, kas var rasties dalībvalstīm, kuras uzņem daudz citu dalībvalstu studentus[114].

152. Protokols par subsidiaritātes principa un proporcionalitātes principa piemērošanu[115] nosaka, ka Kopienas līmeņa rīcība ir pamatota, ja "ierosinātās rīcības mērķus nevar pilnībā sasniegt ar dalībvalstu rīcību, ievērojot to konstitucionālo sistēmu, un tāpēc tos labāk īstenot ar Kopienas rīcību". Protokols paredz, ka jāņem vērā šādas pamatnostādnes, lai novērtētu, vai ir ievērots iepriekš minētais nosacījums: i) attiecīgā jautājumā ir starptautiski aspekti, kurus nevar pilnībā atrisināt ar dalībvalstu rīcību; ii) rīcība tikai dalībvalstu līmenī vai tas, ka nenotiek Kopienas rīcība, būtu pretrunā Līguma prasībām vai citādi ievērojami kaitētu dalībvalstu interesēm; iii) Kopienas līmeņa rīcībai salīdzinājumā ar rīcību dalībvalstu līmenī būtu neapstrīdamas priekšrocības tās apjoma vai seku dēļ.

153. Es aicinu Kopienas likumdevēju un dalībvalstis izskatīt šo kritēriju piemērošanu attiecībā uz studentu brīvu pārvietošanos dalībvalstīs[116].

154. Visbeidzot jāatgādina, ka viens no EKL 2. pantā minētajiem Kopienas uzdevumiem ir panākt solidaritāti starp dalībvalstīm un ka dalībvalstīm, pamatojoties uz EKL 10. pantu, ir savstarpējs lojālas sadarbības pienākums[117]. Šķiet, ka šie noteikumi ir ļoti nozīmīgi šajā lietā. Ja valodas tendences un atšķirīgas valstu politikas attiecībā uz pieeju augstākajai izglītībai veicina studentu mobilitāti īpaši lielos apjomos, kas rada patiesas grūtības uzņemošajai dalībvalstij, tas noteikti ir *gan* uzņemošās dalībvalsts, *gan* piederības dalībvalsts pienākums sarunu ceļā aktīvi meklēt Līgumam atbilstošu risinājumu.

114 — "Skat. šajā nozīmē Dougan, M.," Fees, Grants, Loans and Dole Cheques: Who Covers the Costs of Migrant Education Within the EU?, *Common Market Law Review*, 2005, 955. un 956. lpp.

115 — EK līguma pielikumā pievienotais Protokols Nr. 30.

116 — Skat. arī par subsidiaritāti manus iepriekš 3. zemsvītras piezīmē minētos secinājumus lietā *Gouvernement de la Communauté française and Gouvernement wallon*, 118. punkts un 68. zemsvītras piezīme, kurā ir norāde uz *N. MacCormick*, *Questioning Sovereignty*, 1999, 135. lpp.

117 — Skat. kā piemēru attiecībā uz izglītību: 1988. gada 27. septembra spriedumu lietā 235/87 *Matteucci/Communauté française de Belgique* (*Recueil*, 5589. lpp., 19. punkts).

Secinājumi

155. Līdz ar to es uzskatu, ka uz *Cour constitutionnelle* (Beļģija) uzdotajiem jautājumiem ir jāatbild šādi:

"Pirmais un otrais jautājums

EKL 12. panta pirmā daļa un 18. panta 1. punkts, aplūkojot tos kopsakarā ar šī paša Līguma 149. panta 1. punktu un 2. punkta otro ievilkumu un 150. panta 2. punkta trešo ievilkumu, ir jāinterpretē tādējādi, ka tie nepieļauj tādus pasākumus, kas noteikti Beļģijas Franču kopienas pieņemtajā *Décret régulant le nombre d'étudiants dans certains cursus de premier cycle de l'enseignement supérieur*.

Trešais jautājums

EKL 149. panta 1. punkta beigu daļas un Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 13. panta 2. punkta c) apakšpunkta izvērtēšana neietekmē atbildi uz pirmo un otro jautājumu."